

IZOBRAŽEVALNI CENTER GEOSS D.O.O.

OE Višja strokovna šola

**POMOČ SKUPIN ZA SAMOPOMOČ Z
ELEMENTI SAMOZAGOVORNIŠTVA PRI
VKLJUČEVANJU OSEB S POSEBNIMI
POTREBAMI V DRUŽBO**

DIPLOMSKO DELO

Litija, september 2015

Igor Mihailović

IZOBRAŽEVALNI CENTER GEOSS D.O.O.

OE Višja strokovna šola

Organizator socialne mreže

Diplomsko delo

**POMOČ SKUPIN ZA SAMOPOMOČ Z
ELEMENTI SAMOZAGOVORNIŠTVA PRI
VKLJUČEVANJU OSEB S POSEBNIMI
POTREBAMI V DRUŽBO**

Mentorica: mag.Gabrijela Hauptman

Kandidat: Igor Mihailović

Litija, september 2015

ZAHVALA

Rad bi se zahvalil svoji ženi Zali, vodji Podružnice s prilagojenim programom in moji vodji, Marjeti Mlakar Agrež, predvsem pa mentorici mag. Gabrijeli Hauptman, ki je verjela vame in me spodbujala od vsega začetka.

POVZETEK

Diplomsko delo obravnava pomoč skupin za samopomoč z elementi samozagovornišva pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v družbo. Pri tem izpostavi različne skupine za samopomoč pri Osnovni šoli Litija, v programu večinske osnovne šole in v posebnem programu vzgoje in izobraževanja. V teoretičnem delu diplomska naloga opredeljuje zakonodajo s področja vzgoje in izobraževanja oseb s posebnimi potrebami, opredeli, kdo so otroci z motnjo v duševnem razvoju, kaj je samozagovornišvo, ter predstavi skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva. V empiričnem delu je izvedena raziskava v Podružnici s prilagojenim programom v skupini za samozagovornišvo FACE 1 in FACE 2. Opravljen pa je tudi intervju z vodjo te podružnice. Rezultati nakazujejo pomen delovanja skupin za samopomoč z elementi samozagovornišva pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v družbo.

Ključne besede: posebne potrebe, skupine za samopomoč, samozagovornišvo, vključevanje v družbo

ABSTRACT

The thesis deals with assistance of self-help groups with elements of self-advocacy at the inclusion of people with special needs in society. In doing so it exposes a variety of self-help groups in Litija Primary School, in the mainstream programme and in special education programmes. The theoretical part of the thesis defines legislation in the field of education of people with special needs, identifies who the children with mental disabilities are, what self-advocacy and self-help groups with elements of self-advocacy are. In the empirical part the research is carried out in the special needs programme within the group of FACE 1 and FACE 2. An interview with the head of the Special needs school is also presented. The results indicate the importance of functioning of self-help groups with elements of self-advocacy for the inclusion of people with disabilities in society.

Keywords: special needs, self-help groups, self-advocacy, inclusion in society

Kazalo vsebine:

1	UVOD	4
1.1	NAMEN IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE	5
1.2	METODE DELA	5
1.3	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE	6
2	TEORETIČNI DEL.....	7
2.1	ZAKONODAJA NA PODROČJU OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI.....	7
2.2	OTROCI Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU	9
2.3	SAMUZAGOVORNIŠTVO	14
2.4	SKUPINE ZA SAMOPOMOČ.....	15
	<i>2.4.1 Skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva v Osnovni šoli Litija in Društvu Sožitje Litija-Šmartno.....</i>	<i>15</i>
	<i>2.4.2 Skupina FACE</i>	<i>18</i>
3	EMPIRIČNI DEL	20
3.4	RAZISKOVALNI PROBLEM	20
3.5	CILJI RAZISKAVE	21
3.6	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE	22
3.7	METODOLOGIJA	22
3.8	REZULTATI IN NJIHOVA INTERPRETACIJA.....	23
	<i>3.8.1 Rezultati intervjujev z mladostniki – FACE 1 in FACE 2</i>	<i>23</i>
	<i>3.8.2 Intervju z vodjo Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, Marjeto Mlakar-Agrež</i>	<i>42</i>
3.9	PREVERJANJE HIPOTEZ.....	45
4	ZAKLJUČEK.....	47
5	VIRI IN LITERATURA.....	49
6	PRILOGE	51

Kazalo grafov:

Graf 1: Starost članov skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2	23
Graf 2: Spol članov skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2.....	24
Graf 3: Leta vključenosti v skupino FACE 1 in FACE 2	25
Graf 4: Kaj je skupinama FACE1 in FACE 2 najbolj všeč	26
Graf 5: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi ljubezen.....	27
Graf 6: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi prijateljstvo.....	28
Graf 7: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi spolnost.....	29
Graf 8: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi nasilje.....	30
Graf 9: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi reševanje konfliktov	31
Graf 10: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi prosti čas	32
Graf 11: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temah strah, fobija.....	33
Graf 12: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi medsebojni odnosi	34
Graf 13: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi šola.....	35
Graf 14: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi poklici.....	36
Graf 15: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi otrokove pravice.....	37
Graf 16: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi denar	38
Graf 17: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi moja soba	39
Graf 18: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi čustva.....	40
Graf 19: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi volitve.....	41

Kazalo razpredilnic:

Razpredelnica 1: Prilagojeno vedenje oseb z motnjo v duševnem razvoju.....	11
Razpredelnica 2: Razlike med motnjami v duševnem razvoju in duševnimi boleznimi.....	13

1 UVOD

Osebe s posebnimi potrebami z motnjo v duševnem razvoju, ki so predmet pričujoče diplomske naloge, v družbi še vedno niso enakovredno obravnavane v družbi, saj sta večini odvzeta poslovna sposobnost in podaljšanje roditeljske pravice, poleg tega so vključeni v posebne zavode, namenjene samo njim. Sam sem že vrsto let zaposlen v Osnovni šoli Litija, Podružnici s prilagojenim programom, kjer se te osebe tudi izobražujejo. V okviru te ustanove pa med različnimi drugimi skupinami za samopomoč, delujeta tudi skupini za samozagovornišvo z imenom FACE 1 in FACE 2, v katerih sodelujem tudi sam, zato bom v diplomski nalogi opisal to delovanje kot pomemben prispevek pri vključevanju oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo.

Osebe z motnjo v duševnem razvoju se zaradi narave njihove motnje ne morejo same vključevati v družbo, zato je njihovo vključevanje v vzgojno-izobraževalni sistem nujno in je dobra popotnica za njihovo kakovostno vključevanje v družbo. Skupine za samopomoč pa so še dodatna možnost za to. Kakovost življenja vsakega posameznika je povezana z njegovim udejstvovanjem v družbi in posledično z občutkom sprejetosti v socialno okolje, v katerem biva. Vsak človek ima potrebo po občutku varnosti in sprejetosti v družbi, potrebo po tem, da bi bil sprejet tak, kakršen je, kajti le takrat je lahko motiviran, da postane aktiven del družbe.

1.1 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKE NALOGE

Namen diplomske naloge je poudarjanje pomembnosti skupin za samopomoč ter ozaveščanje oseb s posebnimi potrebami, njihovih svojcev ter javnosti o njihovih pravicah in vključevanju v družbo.

Cilji diplomske naloge pa so:

- predstaviti, kdo so osebe z motnjo v duševnem razvoju,
- opisati delovanje skupin za samopomoč in vlogo le-teh pri osebah z motnjo v duševnem razvoju,
- predstaviti, kaj je zagovorništvo in kaj samozagovorništvo,
- predstaviti pomen vključevanja oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo,
 - izvesti raziskavo – intervjuje z osebami z motnjo v duševnem razvoju, ki so vključene v skupino za samozagovorništvo, ter
 - intervju z vodjo Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija.

1.2 METODE DELA

V diplomski nalogi so uporabljene naslednje metode dela:

- a) metoda kompilacije (povzemanje vsebin strokovnih gradiv različnih avtorjev),
- b) metoda spraševanja – intervju (strukturirani – ob vnaprej pripravljenih vprašanjih o osrednji temi) s člani skupine za samopomoč in z vodjo Podružnice s prilagojenim programom,
- c) metoda analize dokumentov (zapisniki, poročila, dnevniki).

1.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

V diplomski nalogi so postavljena naslednja *raziskovalna vprašanja*:

1. Ali so skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete?
2. Ali skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo?
3. Ali dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost njihove socialne vključenosti?

Na temelju raziskovalnih vprašanj pa postavljamo naslednje *hipoteze*:

Hipoteza 1: Skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva so med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete.

Hipoteza 2: Skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo.

Hipoteza 3: Dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost socialne vključenosti.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 ZAKONODAJA NA PODROČJU OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

»Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami se izvaja v skladu z Zakonom o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami ZUOPP-1 in predpisi, ki urejajo področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega izobraževanja, poklicnega in strokovnega izobraževanja ter splošnega srednjega izobraževanja.

Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja« (Ministrstvo za izobraževanje... – Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, 2015).

Področje oseb s posebnimi potrebami obravnava Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, Uradni list RS, št. 58/11, 90/12, 40/12 – ZUJF), ki opredeljuje, kdo so otroci s posebnimi potrebami:

- **Vsebina zakona**

»1) S tem zakonom se ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami (v nadaljnjem besedilu: otroci s posebnimi potrebami) ter določajo načini in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja.

2) Določbe tega zakona veljajo izjemoma tudi za izobraževanje polnoletnih oseb nad 21. letom starosti do vključno 26. leta starosti, ki se neprekinjeno izobražujejo v prilagojenih programih poklicnega in strokovnega izobraževanja z enakovrednim izobrazbenim standardom ter posebnega rehabilitacijskega programa. Določbe tega zakona veljajo izjemoma tudi za izobraževanje polnoletnih oseb nad 21. letom starosti do vključno 26. leta starosti, ki so vključene v program izobraževanja in usposabljanja

za odrasle, ki je del posebnega programa za otroke z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.« (ZUJF, 1. člen)

• **Opredelitev otrok s posebnimi potrebami**

»Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.« (ZUJF, 2. člen).

• **Cilji in načela vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami**

»Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na ciljih in načelih, določenih v zakonih za posamezno področje vzgoje in izobraževanja, in na naslednjih ciljih in načelih:

- zagotavljanje največje koristi otroka,
- celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja,
- enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnih potreb otrok,
- vključevanja staršev, posvojiteljev, rejnikov in skrbnikov (v nadaljnjem besedilu: staršev) v postopek usmerjanja in oblike pomoči,
- individualiziranega pristopa,
- interdisciplinarnosti,
- ohranjanja ravnotežja med različnimi področji otrokovega telesnega in duševnega razvoja,
- čim prejšnje usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja,
- takojšnje in kontinuirane podpore in strokovne pomoči v programih vzgoje in izobraževanja,
- vertikalne prehodnosti in povezanosti programov,
- organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja,
- zagotavljanja ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka.« (ZUJF, 4. člen).

2.2 OTROCI Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Kdo so otroci z motnjo v duševnem razvoju? To področje strokovno obravnava Zavod Republike Slovenije za šolstvo, kjer opredeljujejo, kdo so otroci z motnjo v duševnem razvoju:

»Motnja v duševnem razvoju je nevrološko pogojena razvojna motnja, ki nastopi pred dopolnjenim osemnajstim letom starosti in se kaže v pomembno nižjih intelektualnih sposobnostih ter pomembnih odstopanjih prilagoditvenih spretnosti.

Pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju ugotavljajo:

- pomembno znižano splošno intelektualno raven/funkcioniranje vključno z znižanimi sposobnostmi učenja, sklepanja in reševanja problemskih okoliščin ter znižanimi sposobnostmi abstraktnega mišljenja in presojanja. Splošne intelektualne sposobnosti oz. funkcioniranje mora biti opredeljeno vsaj z enim od standardiziranih, individualno apliciranih testov. Dosežek pri otrocih z motnjo v duševnem razvoju odstopa za več kot dve standardni deviaciji od povprečja;
- znižane prilagoditvene funkcije oz. spretnosti (glede na otrokovo kronološko starost, s pomembnim odstopanjem na vsaj dveh od naštetih področij prilagoditvenih funkcij - socialnem, konceptualnem in praktičnem. Primanjkljaji v prilagoditvenih spretnostih se pomembno odražajo na področjih govora in komunikacije, skrbi zase, samostojnosti, socialnih spretnostih, učnih in delovnih zmožnostih, funkcionalnih učnih sposobnostih, sposobnostih praktičnih znanj, skrbi za lastno varnost. Učinkovitost teh funkcij je povezana z omejitvami zaradi znižanih splošnih intelektualnih sposobnosti.

Motnje v duševnem razvoju se lahko pojavljajo skupaj z drugimi razvojnimi motnjami. Glede na motnje v duševnem razvoju ločimo otroke z lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju.

a) Otroci z lažjo motnjo v duševnem razvoju

Otroci imajo znižane sposobnosti za učenje in usvajanje splošnih znanj. Znižani so senzomotorično in miselno skladno delovanje ter sposobnosti za načrtovanje, organizacijo, odločanje in izvedbo dejavnosti. Miselni procesi potekajo bolj na konkretni kot na abstraktni ravni. Uporabljajo preprostejši jezik in se nagibajo k nezrelemu presojanju in odzivanju v socialnih okoliščinah. Ob individualnem pristopu

ter z vsebinskimi, metodičnimi in časovnimi prilagoditvami v učnem procesu lahko dosežejo temeljna šolska znanja, ki pa ne zadostujejo minimalnim standardom znanja, določenim z izobraževalnimi programi, ter se usposobijo za manj zahtevno poklicno delo in samostojno socialno življenje.

b) Otroci z zmerno motnjo v duševnem razvoju

Otroci imajo posamezne sposobnosti različno razvite. V učnem procesu lahko usvojijo osnove branja (osnovnih besed in znakov), pisanja in računanja, na drugih področjih (gibalnih, likovnih, glasbenih) pa so lahko uspešnejši. Pri učenju in poučevanju potrebujejo prilagoditve in konkretna ponazorila. Svoje potrebe in želje sporočajo, pri tem lahko potrebujejo podporno ali nadomestno komunikacijo

Posebno podporo potrebujejo pri vključevanju v socialno okolje. Usposobijo se lahko za enostavna, nezahtevna opravila, sicer pa potrebujejo podporo in različno stopnjo pomoči.

c) Otroci s težjo motnjo v duševnem razvoju

Otroci se lahko usposobijo za najenostavnejša opravila. Razumejo enostavna sporočila in navodila ter se ustrezno odzovejo nanje. Zmorejo sporočiti svoje potrebe in želje, pri tem lahko uporabljajo podporno ali nadomestno komunikacijo. Orientirajo se v ožjem okolju, vendar pri tem potrebujejo varstvo in vodenje. Naučene veščine in spretnosti so samo avtomatizirane. Pri skrbi zase potrebujejo pomoč drugih. Pogosto imajo težave v gibanju, druge razvojne motnje in bolezni.

d) Otroci s težko motnjo v duševnem razvoju

Otroci se lahko usposobijo le za sodelovanje pri posameznih aktivnostih. Razumevanje in upoštevanje navodil je zelo omejeno. Redko razvijejo osnove govora in sporazumevanja. Prav tako sta omejeni zaznavanje in odzivanje na zunanje dražljaje. Potrebujejo stalno nego, varstvo, pomoč in vodenje. Omejeni so v gibanju, večinoma imajo težke dodatne motnje, bolezni in obolenja.« (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2015).

Predmet pričujoče diplomske naloge so otroci s težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, ki so glede na obstoječi zakon do 26. leta starosti vključeni v program nižjega izobrazbenega standarda v Podružnici s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija.

Jurišič (v Sožitje: Motnje v ...) opisuje, kaj je motnja v duševnem razvoju (skrajšano MDR). Navaja, da je zanjo pomembna omejitev tako intelektualnega delovanja kot

prilagojenega vedenja. Kaže pa se v pojmovnih, socialnih in praktičnih spretnostih prilagajanja, pojavi pa se pred osemnajstim letom starosti. Avtorica posebej opisuje, kakšne so značilnosti prilagojenega vedenja glede na starost posameznika. V razpredelnici 1 posebej izpostavljam predzadnji dve motnji – težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, saj sta predmet moje diplomske naloge.

Razpredelnica 1: Prilagojeno vedenje oseb z motnjo v duševnem razvoju

	4 leta	10 let	16 let
Lažja MDR	Teče, sonožno skače. Poskuša si umiti zobe. Celoten obrok poje brez polivanja. Lista knjigo po en list. Sodeluje pri eni dejavnosti 10 minut nepretrgoma.	Vpraša za toaletne prostore v novih okoliščinah. Umije si lase, si jih obriše in jih osuši s sušilnikom. Razumljivo pove svoj naslov in rojstni datum (dan, mesec, leto). Prebere stavke s petimi besedami in jih razume.	Zamenja umazana oblačila brez opozorila. Bere za zabavo in učenje. Druge povabi k dejavnostim, kot so sprehod, izhod, kino. Ravna z denarjem, prešteje drobiž.
Zmerna MDR	Teče. Sleče majico. Celoten obrok poje in zelo malo ali nič ne polije. Preneha z dejavnostjo, če rečemo NE ali STOP. Razume število ena.	Po kopanju se obriše. pri jedi uporablja pribor Izraža se v stavkih, ki so razumljivi neznani osebi. Pometa, pobere papirčke, izprazni koš za smeti. Prešteje elemente do 5 (če rečemo daj 3, 5, 2 kocki).	Razumljivo pove svoj naslov in rojstni datum (dan, mesec, leto). Samostojno prečka cesto brez semaforja. Poimenuje črke abecede. Umije si lase, si jih obriše in jih osuši s sušilnikom.
Težja MDR	Hodi po stopnicah navzgor in navzdol. Sodeluje pri oblačenju. Pri jedi uporablja žlico. Čečka s kredo, voščenko.	Hodi po ravni črti 2 metra. Sodeluje pri oblačenju (dvigne roki in podobno). Uporablja žlico pri jedi. Čečka s kredo, voščenko. Preneha z dejavnostjo, če sliši NE, STOP!	Poimenuje 10 predmetov. S svinčnikom prevleče krožno črto. Pri jedi uporablja pribor. Poišče pomoč pri opravljanju toaletne potrebe.
Težka MDR	Poimenuje 10 predmetov. S svinčnikom prevleče krožno črto. Pri jedi uporablja pribor. Poišče pomoč pri opravljanju toaletne potrebe.	Pri sedenju potrebuje oporo. Ne nadzoruje toaletnih potreb. Drugi ga oblačijo, potrebuje pomoč pri oblačenju – ne sodeluje pri oblačenju. Pri pitju s pomočjo poliva.	Hodi po ravni črti 2 metra daleč. Sleče majico. Pije iz kozarca. Čečka s kredo, voščenko. Preneha z dejavnostjo, če sliši NE, STOP!

Vir: Jurišič, 2015

Zveza Sožitje povezuje društva za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju, ki delujejo na območju Republike Slovenije. Da bi lahko natančneje pojasnil, kdo so osebe z motnjami v duševnem razvoju in kakšne so razlike v primerjavi z osebami, ki imajo duševne bolezni, navajam pojasnilo na spletni strani Zveze Sožitje:

»Motnje v duševnem razvoju

Osebe z motnjami v duševnem razvoju imajo zaradi pomanjkljivo razvitega intelekta velike težave pri učenju in razumevanju. Njihove sposobnosti na področjih, kot so denimo sposobnost učenja, obvladovanje jezika, motorične in socialne zmožnosti, so lahko trajno poškodovane.

Motnje v duševnem razvoju doživlja med enim in tremi odstotki človeške populacije. Vzroki zanje so lahko genetski, vendar so med njimi tudi zunanji dejavniki, ki se pojavijo v času nosečnosti.

Osebe z motnjami v duševnem razvoju imajo večino potreb, ki jih imajo ostali ljudje: potrebe po socialnih stikih, varnosti, primerni nastanitvi, izobraževanju, zaposlitvi ipd. /.../ Osebe s težko motnjo v duševnem razvoju pogosto potrebujejo usposabljanja in socialno pomoč vse življenje. Kakršnakoli oblika pomoči, namenjena osebami z motnjami v duševnem razvoju, mora biti usmerjena k povečevanju njihovih zmožnosti in njihovega vključevanja v normalno življenje v družbi.

Z izobraževanjem in usposabljanjem podpiramo razvoj oseb z motnjami v duševnem razvoju, lahko v veliki meri izboljšamo njihove zmožnosti in sposobnosti za samostojno življenje. /.../ Dostop do izobraževanja, ki omogoča vključevanje v družbo že v šolski dobi in pozneje, povečuje zmožnosti samostojne oskrbe. /.../

Za osebe z motnjami v duševnem razvoju je dostop do informacij bistvenega pomena. Da bi v celoti zaživel v družbi, v kateri bivajo, morajo te informacije biti v uporabniku prijazni obliki.

Zadnja leta osebe z motnjami v duševnem razvoju pospešeno zagovarjajo pravico do samozagovorništva in potrebo, da se odgovorni ljudje posvetujejo z njimi o kakršnihkoli odločitvah, ki so zanje življenjskega pomena. Takšen demokratičen način dela pomeni izziv in spreminja stare modele oskrbe in obravnave oseb z motnjami v duševnem razvoju, ter vodi k njihovi popolni vključitvi v družbo.« (Razlike med duševnimi boleznimi in motnjami v duševnem razvoju, 2015)

Nadalje so v razpredelnici 2 prikazane razlike med motnjami v duševnem razvoju in med duševnimi boleznimi.

Razpredelnica 2: Razlike med motnjami v duševnem razvoju in duševnimi boleznimi

Motnje v duševnem razvoju	Duševne bolezni
Oseba z motnjami v duševnem razvoju potrebuje za svoj razvoj pomoč vse življenje. Gre za stanje počasnega razvoja intelekta, kjer zdravlila nimajo nikakršnega učinka.	Duševno bolna oseba je pacient. Duševno bolezen lahko ozdravimo ali jo nadziramo z zdravlili, psihoterapijo ali drugimi sistemi pomoči.
Vzroki za motnje v duševnem razvoju so genetske narave ali pa gre za zunanje dejavnike, kot so denimo infekcije in pomanjkljiv dovod kisika do možganov med nosečnostjo ali porodom.	Vzroki za duševno bolezen so lahko genetski, vendar se bolezen v večini primerov razvije, ko se pri ljudeh v reševanje njihovih težav prikradejo občutki depresije, tesnobe in zmede.
Vzroki za motnje v duševnem razvoju običajno niso socialne ali psihološke narave.	Vzroki za duševno bolezen so lahko socialne in/ali psihološke narave (izguba ljubljene osebe, izguba službe ipd.).
Težave pri učenju in razumevanju vodijo do težav v šoli in pri zaposlitvi ter do zapletov pri vključevanju v normalno življenje v družbi. Motnje v duševnem razvoju se kažejo v številnih različnih pojavnostih in stopnjah in kot take zahtevajo različne oblike terapij in podpore.	Zaradi duševne bolezni so lahko motene številne funkcije: čutila, mišljenje, čustvovanje, presojanje, hotenje in druge. Obstaja cela vrsta različnih kliničnih slik za duševne težave, ki vse potrebujejo različne oblike zdravljenja.
Motnje v duševnem razvoju so trajne.	V številnih primerih je duševna bolezen občasnega značaja.
Osebe z motnjami v duševnem razvoju potrebujejo terapije za spodbujanje razvoja, izobraževanje ter podporo, ki je prilagojena njihovim potrebam, da bi se lahko vključile v družbo.	Za duševno bolne so največkrat potrebne kratke intervencije medicinske narave, vendar tudi pomoč, ki traja dlje časa.

Vir: Razlike med duševnimi boleznimi in motnjami v duševnem razvoju, 2015

V obeh skupinah lahko osebe trpijo zaradi predsodkov, zavračanja, poniževanj, zlorab in diskriminacije v družbi. Te osebe potrebujejo spoštovanje, ki temelji na poznavanju in razumevanju njihove situacije, zagotovitev kakovostnih storitev pomoči ter tudi solidarnost družbe in alternativne storitve. Njihove pravice pa ščitijo naslednji instrumenti:

- Splošna deklaracija človekovih pravic,
- Standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov,

- Konvencija proti mučenju in drugemu krutemu, ponižujočemu in nečloveškemu ravnanju,
- Konvencija o otrokovih pravicah (Razlike med duševnimi boleznimi in motnjami v duševnem razvoju, 2015)

2.3 SAMOZAGOVORNIŠTVO

Za vsakega človeka je pomembno, da lahko, ne glede na invalidnost, starost ali narodnost, vpliva na svoje vsakdanje življenje, da se počuti kot del soseščine in družbe. Pomembno je, da ima vsak posameznik možnost odločanja, da mu prisluhnemo in ga spoštujemo. Če je vaše življenje takšno, potem ste zadovoljni. Če pa ni, in povrh vsega še ne razumete zakaj, potem se ne počutite dobro. Zato je za ljudi z motnjo v duševnem razvoju zelo pomembno, da lahko vplivajo in sodelujejo v življenju svoje družine, ustanov ali društva.

Samozagovornišтво je način, da spregovoriš zase, da zagovarjaš svoja stališča. Je proces, ki zahteva krepitev posameznikove samozavesti.

Menim, da so skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva najboljša oblika za vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo. So najprimernejša oblika za pridobivanje informacij o pravicah in dolžnostih oseb z motnjo v duševnem razvoju, saj jim omogočajo, da povedo, kaj si želijo, česa jih je strah, omogočajo jim, da so slišani. Vsi ljudje so najprej ljudje, ki se jih mora obravnavati z dostojanstvom in spoštovanjem.

Samozagovornišтво je v skupinah za samopomoč združilo osebe z motnjo v duševnem razvoju, da si lahko izmenjujejo ideje, se učijo od prijateljev in mentorjev, ter si dajejo oporo. Skozi skupine za samopomoč se s pomočjo izmenjave idej (pod vodstvom mentorjev) naučijo, da so ljudje s pravicami, za katere niso niti vedeli, katere so in kako jih izkoristiti (Sožitje, 2015).

Rovšek (v: Danes samozagovornišstvo...) pojem samozagovornišva razume v širšem pomenu besede kot:

- pravico do odločanja in izbire,
- možnost svobodnega izražanja misli, potreb in stisk.

Avtor (prav tam) navaja, da je samozagovorništv kot zagovarjanje samega sebe, »morda najbližje javnemu govornemu in negovornemu izražanju svojih misli, potreb in stisk. Mnenje, da osebe z motnjo v duševnem razvoju ne mislijo, če pa že, pa zagotovo ne abstraktno, je že davno na smetišču zgodovine stroke«.

2.4 SKUPINE ZA SAMOPOMOČ

Skupine za samopomoč so neformalne osebne in medčloveške povezave dveh do tridesetih oseb, ki temeljijo na samostojni pobudi zaradi skupnih potreb, težav in stisk. V njih se družijo ljudje s podobnimi težavami, ki jih poskušajo skupno razrešiti. Delujejo kot vzajemna pomoč in človeška podpora – kot druženje, preseganje samote in osamljenosti ter vplivajo na aktivnost in informiranje, dajejo pobude za spreminjanje predpisov, nudijo pomoč članom v kriznih situacijah in v življenjskih stiskah. Dopolnjujejo strokovno delo in javne organizacije za zadovoljevanje človeških potreb. Skupina je vodena, ima delovni načrt. Srečanja potekajo redno: enkrat tedensko, največ uro in pol, vedno ob istem času in v istem prostoru. Temeljna dejavnost je pogovor, praviloma v manjših skupinah do 12 ljudi skupaj z voditeljskim parom. Vsebina pogovora so teme, ki udeležence povezujejo, zanimajo, vedrijo, kjer lahko vsakdo izraža svoje občutke, mnenja in potrebe, neguje se kultura poslušanja, ki je pogoj za poglobljen pogovor, ki temelji na posredovanju življenjskih izkušenj, brez moraliziranja, poučevanja ali kritiziranja. Cilj je dosežen, če postane skupina za samopomoč prijateljska skupina (Topolovec: Skupine ...).

2.4.1 Skupine za samopomoč z elementi samozagovorništv v Osnovni šoli Litija in Društvu Sožitje Litija-Šmartno

V Litiji že dvanajst let delujejo skupine za samopomoč in druge skupine z elementi samozagovorništv. Prva takšna skupina je bila skupina za samopomoč staršev otrok s posebnimi potrebami in drugih staršev, ki je bila ustanovljena leta 2003 v Osnovni šoli Litija, v njej pa deluje poleg rednega, večinskega osnovnošolskega programa, tudi Podružnica s prilagojenim programom. Skupino sta vodili pionirki na področju delovanja skupin za samopomoč z elementi samozagovorništv – vodja omenjene podružnice, Marjeta Mlakar-Agrež, in svetovalna delavka omenjene podružnice,

Nataša Zupan Cvetežar. Skupina se je sestajala enkrat mesečno v prostorih Osnovne šole Litija.

Leta 2003 so delovale že tri skupine za samopomoč; že obstoječi skupini sta se pridružili še skupina učencev za samopomoč z elementi samozagovorništva FACE (voditeljice: Marjeta Mlakar-Agrež, Sandra Rihter, Mina Čibej) in skupina članov Društva Sožitje Kresnička (voditeljica: Sandra Rihter). Ti dve skupini sta se sestajali enkrat tedensko, prav tako v prostorih Osnovne šole Litija.

Leta 2005 se je v sodelovanju s podjetjem PHILIPS Slovenija d.o.o. v Osnovni šoli Litija uredila »Naj soba«, z namenom, da se tam sestajajo skupine za samopomoč.

Istega leta se je v prostorih iste osnovne šole sestajalo že kar šest skupin za samopomoč. Prejšnjim trem so se pridružile še skupina najstnikov NAJ SKUPINA (voditeljici: svetovalna delavka v osnovni šoli, psihologinja Milica Bučar in svetovalna delavka v Podružnici s prilagojenim programom, Nataša Zupan Cvetežar), skupina nadarjenih in drugih učencev (voditeljica: psihologinja v Osnovni šoli Litija, Mirjam Čebulc), ki so se sestajali enkrat tedensko, ter intervizijska skupina pedagoških delavcev (voditeljici: Marjeta Mlakar-Agrež, Nataša Zupan Cvetežar), ki se je sestajala enkrat mesečno.

Teme skupin za samopomoč so se zelo razlikovale.

Skupine, ki so bile namenjene najstnikom in mladostnikom, so imele bolj eksistenčne teme, kot so: nasilje, ljubezen, spolnost, reševanje konfliktov, otrokove pravice, droge, tabuji, moji cilji, zaposlitev idr. Teme so se navezovala na vsakdanje stiske in doživljanja najstnikov in mladostnikov.

V teh skupinah veljajo določena pravila, kot so, da poslušamo druge, da govori samo eden, pravilo molčečnosti zunaj skupine in najpomembnejše pravilo – da se udeleženci počutijo varno in se imajo lepo.

V intervizijski skupini obravnavajo bolj strokovne teme kot naprimer: kako motivirati učence za delo, kako ravnati ob histeričnem napadu učenca, kako vzpostaviti dobro komunikacijo s starši idr.

Leto kasneje je bila ustanovljena še skupina staršev otrok Osnovne šole Litija (voditeljici: Marjeta Mlakar-Agrež in Nataša Zupan Cvetežar), ki pa je zaradi slabe udeležbe žal sestajala le eno leto.

Leta 2007 so zaradi velikega zanimanja ustanovili še dve skupini: skupino učencev za samopomoč z elementi samozagovornišva FACE 2 (voditeljici: Maja Draksler in Jana Švagan) ter skupino staršev nadarjenih učencev (voditeljica: Petra Kačičnik Škof).

Skupina FACE 2 je nastala zaradi povečane potrebe po seznanitvi mlajših posebnega programa vzgoje in izobraževanja (PPVI) v Podružnici s prilagojenim programom programa Osnovne šole Litija, z njihovimi pravicami.

V skupinah FACE 1 in FACE 2 so najstniki in mladostniki iz posebnega programa vzgoje in izobraževanja v Podružnici s prilagojenim programom, ki se aktivno vključujejo v pogovore o temah, ki se jih dotikajo, jih zanimajo ali pa do njih gojijo določene strahove.

Te skupine omogočajo, da se sliši »glas« tistih, ki so bili po večini prezrti in se niso zavedali svojih pravic in dolžnosti.

V letu 2007 je bilo število skupin ter s tem tudi voditeljev in sovoditeljev tolikšno, da so se povezali v skupino voditeljev in sovoditeljev, da bi si lahko izmenjali izkušnje, si medsebojno svetovali in skupaj poskušali rešiti probleme, s katerimi se srečujejo kot voditelji in sovoditelji skupin. Odpirale so se različne strokovne teme, kot so sprejemanje drugačnosti, kako začeti in nagovoriti skupino, kako »izvesti« temo in še mnoge druge.

V letih 2009 in 2010 so ustanovili še dve skupini za samopomoč: skupino staršev OBJEM (voditeljica: Marjeta Mlakar-Agrež, ki je nastala v okviru Društva prijateljev mladine Litija, skupino nadarjenih učencev 2 (voditeljica: Milica Bučar). Tudi ta skupina je bila ustanovljena zaradi povečanja potreb po prostoru, kjer lahko najstniki izpostavijo svoje strahove, občutke in želje.

Od ustanovitve leta 2003 pa do danes je bilo v Osnovni šoli Litija tako v večinski osnovni šoli kot v prilagojenem programu ustanovljenih dvanajst skupin za samopomoč. Skupna lastnost vseh je, da nudijo varno okolje za uporabnike, da ob pomoči strokovnega vodstva načenjajo teme, razbijajo mite in tabuje, seznanjajo

uporabnike z informacijami, do katerih bi sami sicer težko prišli, ter da uporabniki tam lahko komunicirajo kot enakovredni člani družbe (Publikacija, 2013).

2.4.2 Skupina FACE

Skupina učencev za samopomoč z elementi samozagovorništva FACE je bila ustanovljena leta 2003 v Podružnici s prilagojenim program na Osnovni šoli Litija. Vodile so jo Marjeta Mlakar-Agrež, Sandra Rihter in Mina Čibej. Sestajala se je enkrat tedensko v prostorih Osnovne šole Litija. Zaradi velikega zanimanja mlajših učencev in njihovih staršev so leta 2006 ustanovili še eno skupino in jo poimenovali FACE 2. Obe skupini že vrsto let uspešno vodi svetovalna delavka v Podružnici s prilagojenim programom, Nataša Zupan Cvetežar (Publikacija, 2014).

Pravila skupin FACE 1 in FACE 2 so enostavna in jasna: ni tabu tem, v skupini se poslušamo, se ne norčujemo, drugemu pustimo do besede.

Potek dela:

Pred formalnim delom si za bolj sproščeno počutje člani pripravijo kavico ali čaj, pa tudi kak prigrizek. Skupina se vedno začne s prvim krogom. Prvi krog je, ko eden izmed članov skupine vpraša preostale, kako se počutijo, in jih vzpodbudi, da svoje počutje ocenijo z oceno od 1 do 5 in to oceno tudi argumentirajo. S tem člani skupine razvijejo samostojno in logično govorjenje. Ko je prvi krog zaključen, voditelj skupine poda temo, o kateri se bodo pogovarjali, drugi član skupine pa preveri prisotnost v skupini, tako da imena navzočih obkljuka v že vnaprej pripravljeni razpredelnici, saj mora biti vse v skupini prilagojeno članom na njim razumljiv način. Teme, ki se najpogosteje pojavljajo v skupini, so bolj prilagojene najstnikom in mladostnikom ter so velikokrat bolj eksistenčno obarvane (kot na primer ljubezen, spolnost, reševanje konfliktov, človekove pravice, denar, zaposlitev in še mnoge druge). Tretji član skupine zapiše datum sestanka skupine in temo, o kateri se bodo pogovarjali. Vsak član skupine za samopomoč ima tako določeno svojo lastno vlogo v skupini, kar povečuje njihovo aktivnost in motivacijo. Veselijo se prihodnjih sestankov skupine. Skupino FACE obiskujejo tudi osebe, ki težko izražajo svoje mnenje (zaradi različnih ovir, ki jih imajo). Za nemoteno delo jim zagotovijo prilagoditve v obliki komunikatorja (pripomoček za izražanje govora) ter jim dodelijo vlogo v skupini (denimo, da vodi prvi krog s pomočjo komunikatorja). Vse člane skupine spodbujajo k aktivnemu sodelovanju, zato se vsi, ne glede na njihovo prizadetost, veselijo njim pomembne dodeljene vloge v skupini. S

tem jim je omogočeno, da uživajo v druženju in pogovoru z vrstniki. Na koncu srečanja eden izmed članov skupine preostale ponovno vpraša o njihovem počutju. Velikokrat se zgodi, da je nekdo v prvem krogu dal slabo oceno, nato pa se je po pogovoru v skupini počutil bolje in dal višjo oceno (5). Čisto na koncu pa člani predlagajo teme, o katerih bi se radi pogovarjali v prihodnje. Skupino vsi člani zelo radi obiskujejo in na koncu šolskega leta izrazijo željo, da bi jo obiskovali tudi v prihodnjem šolskem letu. (Zapis lastnega opažanja ob prisotnosti na skupini za samopomoč učencev FACE)

3 EMPIRIČNI DEL

3.4 RAZISKOVALNI PROBLEM

Diplomsko delo predstavlja problematiko vključevanja oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo, ter problematiko njihove informiranosti o osnovnih človekovih pravicah. Osebam z motnjo v duševnem razvoju je odvzeta opravilna sposobnost, zato ne razpolagajo s svojim denarjem in so odvisne od odraslih oseb, ki skrbijo zanje. Zaradi narave svoje motnje nimajo možnosti odločati o svojem življenju. Skupine za samopomoč z elementi samozagovorništv pa so najboljši način za seznanjanje z njihovimi temeljnimi pravicami na njim prilagojen način. Hkrati pa imajo te osebe možnost za razvijanje ter izboljševanje svojih socialnih veščin. Samo prek varnega in njim prilagojenega okolja se lahko pogovarjajo o vseh težavah in radostih, s katerimi se srečajo v vsakdanjem življenju. V diplomski nalogi bom s pomočjo intervjujev z mladostniki z motnjo v duševnem razvoju v okviru skupin FACE 1 in FACE 2, ki delujeta v okviru posebnega programa vzgoje in izobraževanja v Podružnici s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, proučil, kakšen pomen ima zanje sodelovanje v teh skupinah. V ta namen sem sestavil vprašanja za vodeni intervju, ki je potekal v prostorih šole. Predhodno sem pridobil pisna soglasja njihovih staršev (dopis v prilogi). Anonimnost udeležencev je zagotovljena. Sodelovalo je devet udeležencev: šest iz skupine FACE 1 (skupina z daljšo dobo delovanja) ter trije iz skupine FACE 2 (skupina s krajšo dobo delovanja).

Opravil sem tudi intervju z vodjo Podružnice s prilagojenim programom o pomenu delovanja skupin za samopomoč.

3.5 CILJI RAZISKAVE

Cilji raziskave je ugotoviti, kakšen pomen pripisujejo delovanju skupin za samopomoč z elementi samozagovornišva FACE 1 in FACE 2 udeleženci, učenci posebnega programa vzgoje in izobraževanja, ter hkrati predstaviti stališča vodje Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija.

3.6 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

V diplomski nalogi so postavljena naslednja *raziskovalna vprašanja*:

1. Ali so skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete?
2. Ali skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo?
3. Ali dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost njihove socialne vključenosti?

Na temelju raziskovalnih vprašanj pa postavljamo naslednje *hipoteze*:

Hipoteza 1: Skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva so med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete.

Hipoteza 2: Skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo.

Hipoteza 3: Dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost socialne vključenosti njenih članov.

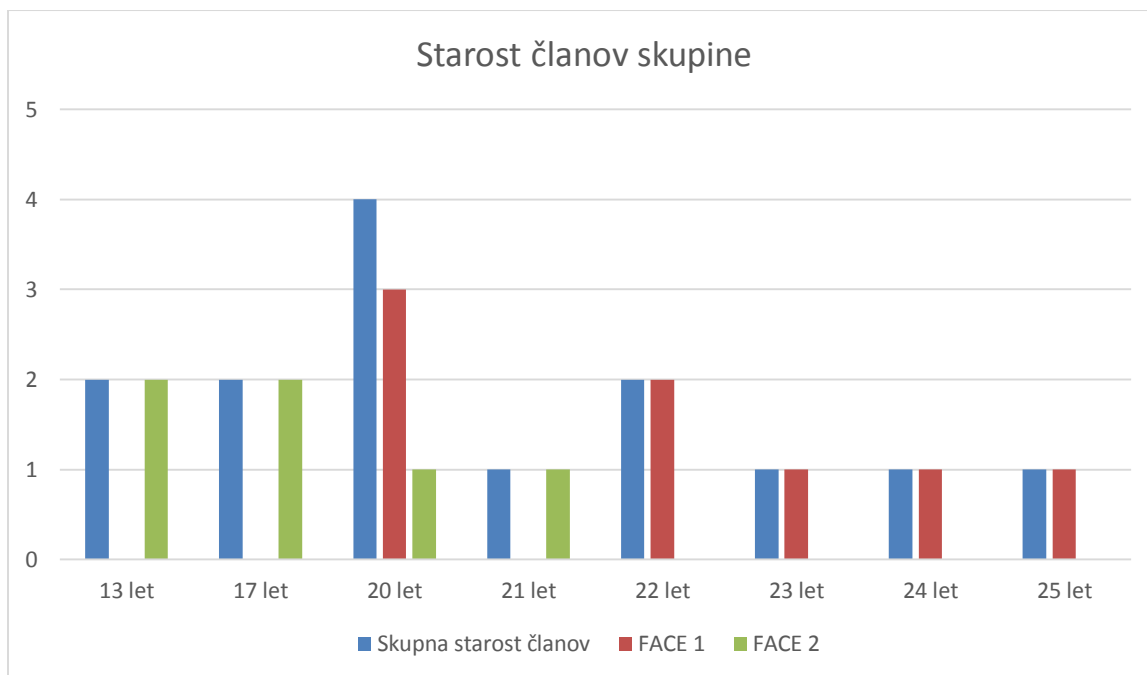
3.7 METODOLOGIJA

V diplomski nalogi sem uporabil kvalitativno raziskovanje s pomočjo vprašanj za intervjuje, ki sem jih oblikoval sam. Za to obliko sem se odločil zaradi narave motenj oseb s posebnimi potrebami. Vsakemu posebej sem prilagodil tempo in način spraševanja. Intervjuji so potekali na eni izmed skupin za samopomoč. Podatke pa sem obdelal s pomočjo grafikonov in jih nato interpretiral ter uporabil pri sprejemanju ali zavračanju hipotez in iskanju odgovorov na raziskovalna vprašanja.

3.8 REZULTATI IN NJIHOVA INTERPRETACIJA

3.8.1 Rezultati intervjujev z mladostniki – FACE 1 in FACE 2

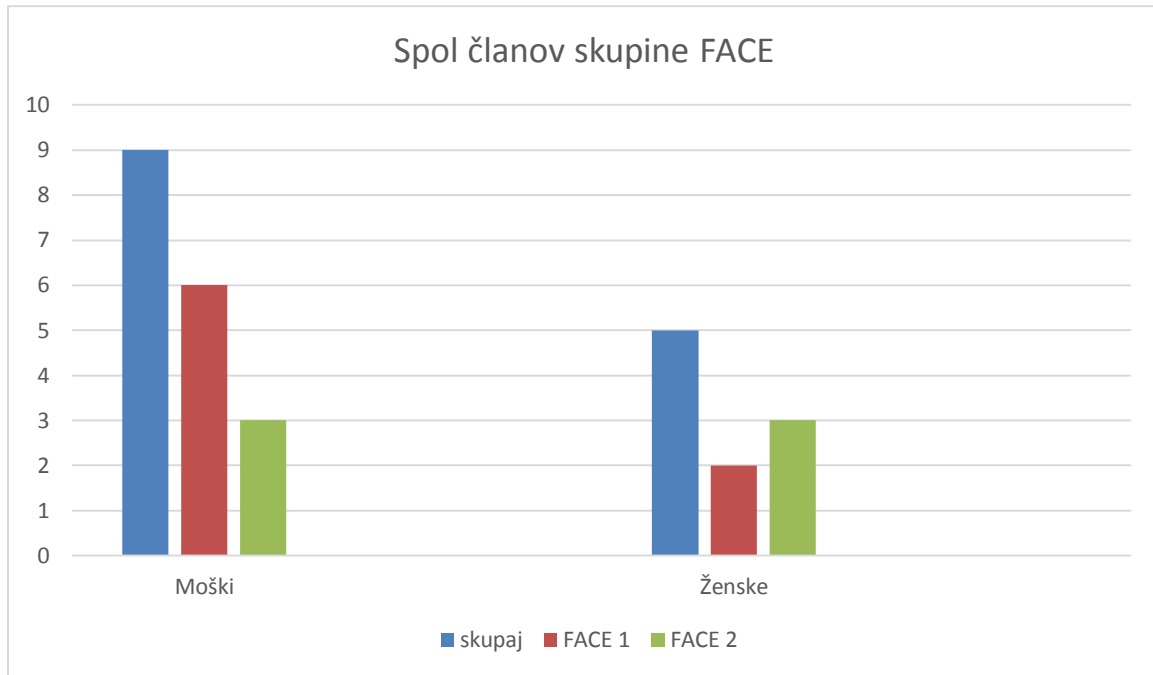
V uvodu povzemamo nekaj splošnih podatkov o anketirancih. Podatki so prikazani v grafih. Ker je število intervjuvancev le 9, so rezultati predstavljeni le s številkami in ne z odstotki.

Graf 1: Starost članov skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2

Vir: lasten, 2014

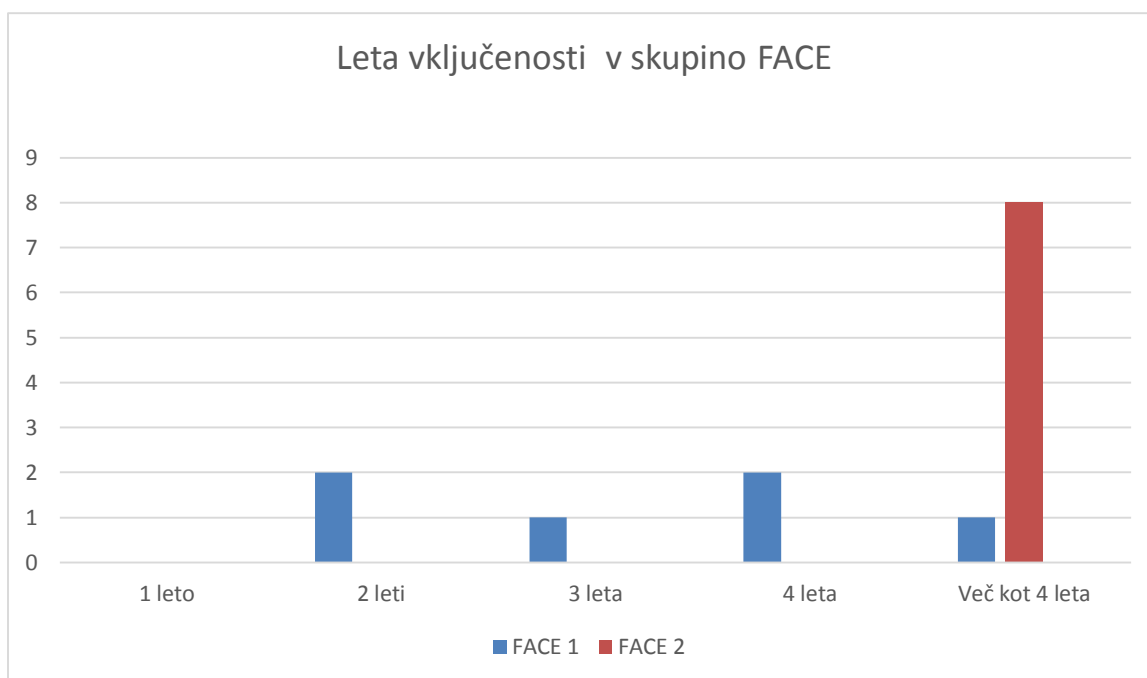
Iz grafa 1 je razvidno, da so vsi člani skupine FACE 1 starejši od 20 let, člani FACE 2 pa so v večini mladoletni, saj sta le 2 starejša od 18 let.

Graf 2: Spol članov skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2

Vir: lasten, 2014

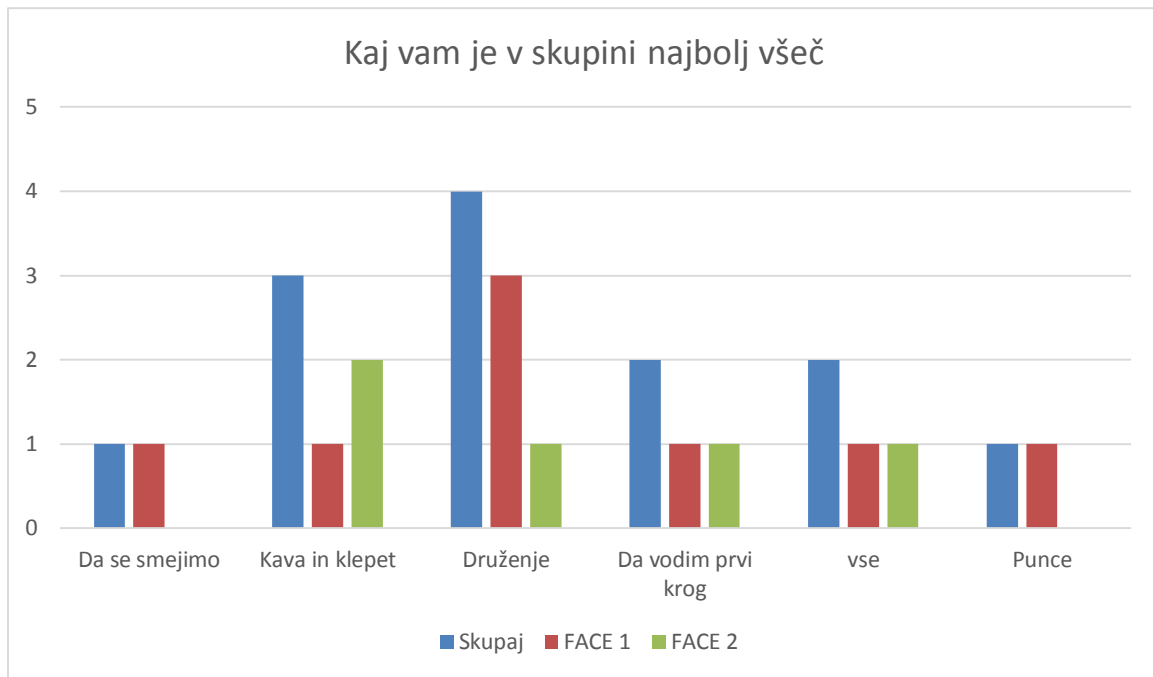
Iz grafa 2 je razvidno, da so člani skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2 večinoma moški. Od 9 članov jih je 6 moških, 3 pa so ženske.

Graf 3: Leta vključenosti v skupino FACE 1 in FACE 2

Vir: lasten, 2014

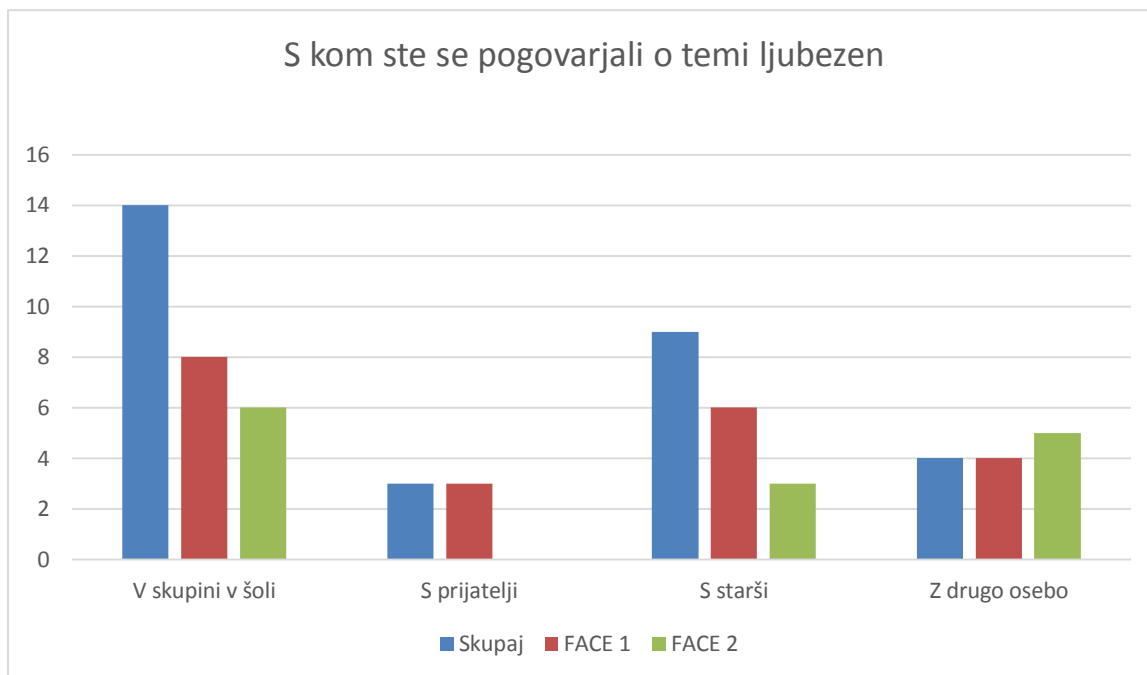
Iz grafa 3 je razvidno, da je starost oseb, vključenih v skupino za samopomoč z elementi samozagovorništva FACE 2 (večina je mladoletnih), pomembna, saj nam pove, da obiskujejo skupino za samopomoč manj časa (manj kot 4 leta) kot osebe, ki so vključene v skupino za samopomoč FACE 1, kjer vključeni v to skupino le-to obiskujejo več kot 4 leta.

Graf 4: Kaj je skupinama FACE1 in FACE 2 najbolj všeč

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 4 je razvidno, da so 4 člani skupin za samopomoč FACE 1 in FACE 2 na vprašanje, kaj jim je v skupini najbolj všeč, odgovorili, da je to druženje z vrstniki. 3 člani so odgovorili, da jim je najbolj všeč klepet ob skodelici kave, preostalim pa je bilo všeč vse.

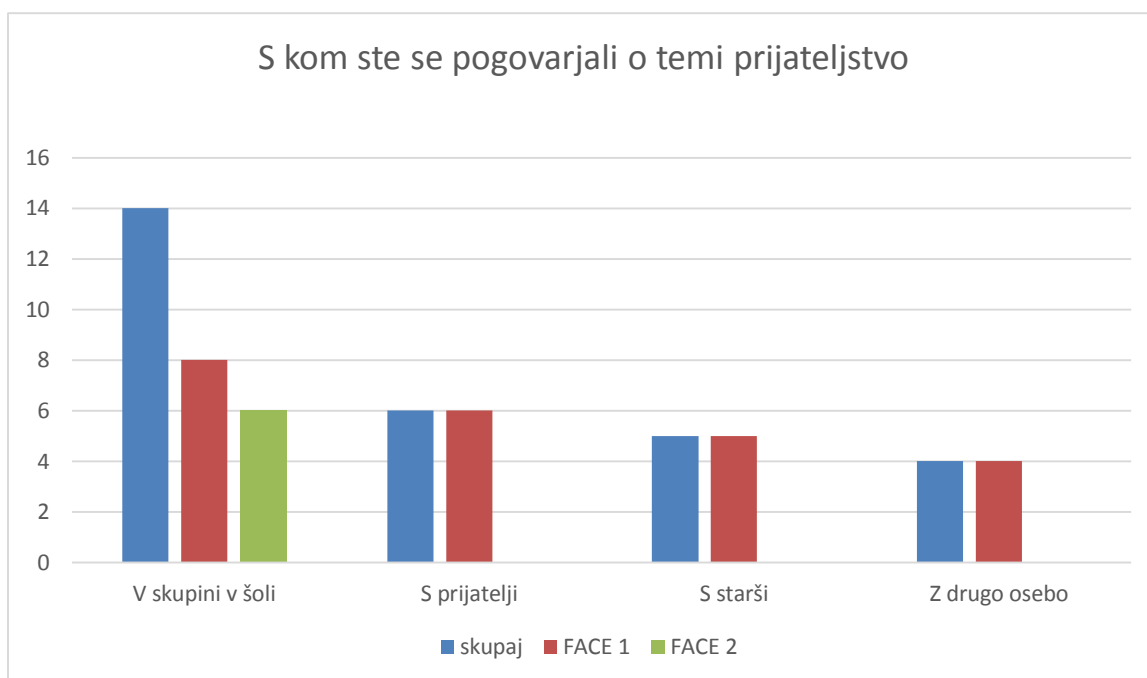
Graf 5: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi ljubezen

Vir: lasten 2014

Kot je razvidno iz grafa 5, so se vsi člani skupin za samopomoč z elementi samozagovorništva o ljubezni pogovarjali v skupini v šoli, na drugem mestu so tisti, ki so se o tej temi pogovarjali tudi s starši (9).

Prav tako je iz grafa razvidno, da se nihče iz skupine FACE 2 ni o tej temi pogovarjal s prijatelji, kar nakazuje na pomanjkanje socialnih veščin.

Člani FACE 1 obiskujejo skupino FACE več kot 4 leta in so že bolj razvili svoje socialne veščine, ki jim omogočajo, da se lahko o kompleksnih temah ter aktualnih temah in dogodkih, ki vplivajo na njihova življenja, pogovarjajo z vrstniki brez vodenja.

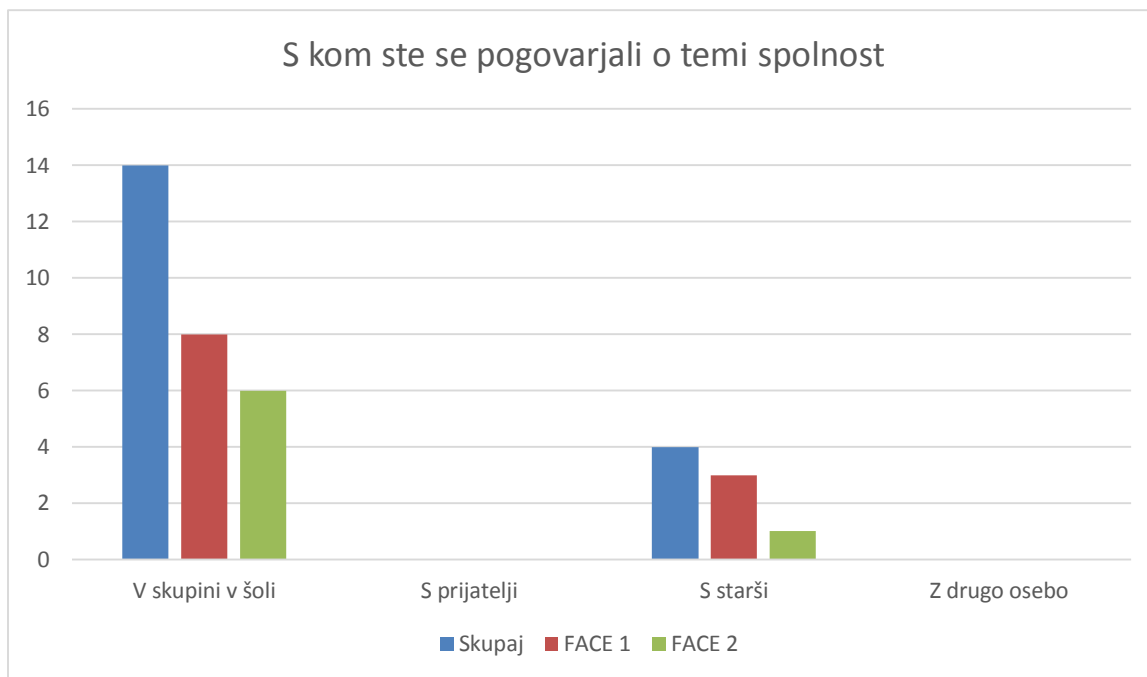

Graf 6: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi prijateljstvo

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 6 je razvidno, da so se vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 o prijateljstvu pogovarjali v skupini v šoli. Člani skupine FACE 1 so se v veliki meri o tej temi pogovarjali tudi s prijatelji in starši, člani skupine FACE 2 pa se o tej temi niso pogovarjali z nikomer zunaj skupine za samopomoč.

Iz tega lahko sklepamo, da so člani skupine FACE 1, ki že več let obiskujejo skupino za samopomoč z elementi samozagovornišva, s pomočjo voditeljev in sistematičnega dela razvili socialne veščine, ki jim omogočajo lastno interpretacijo dogodkov in spontano komunikacijo zunaj vodene skupine, ter da si lahko sami oblikujejo svoje mnenje.

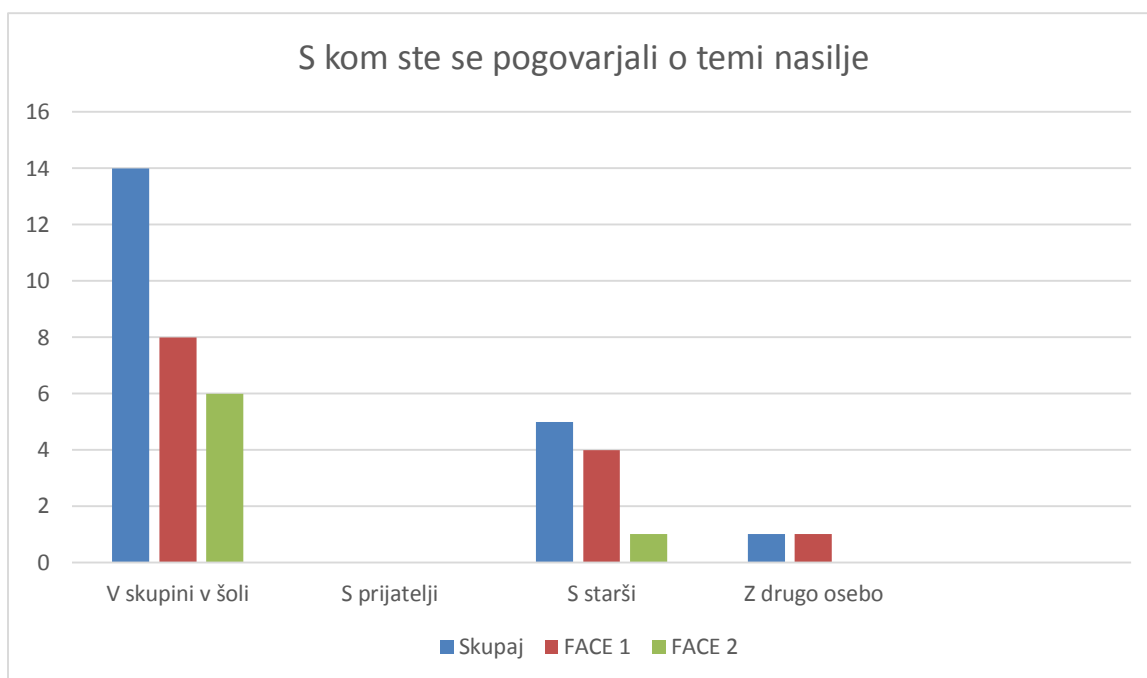
Graf 7: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi spolnost

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 7 je razvidno, da so se vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 o spolnosti pogovarjali v skupini v šoli.

Le 4 člani skupin so se o tej temi pogovarjali s starši, nihče pa se ni o njej pogovarjal s prijatelji ali drugo osebo.

To pomeni, da imajo osebe z motnjo v duševnem razvoju, ki so vključene v skupini za samopomoč, možnost odkritega pogovora o tabu temah, medtem ko imajo to možnost le nekateri posamezniki zunaj skupine.

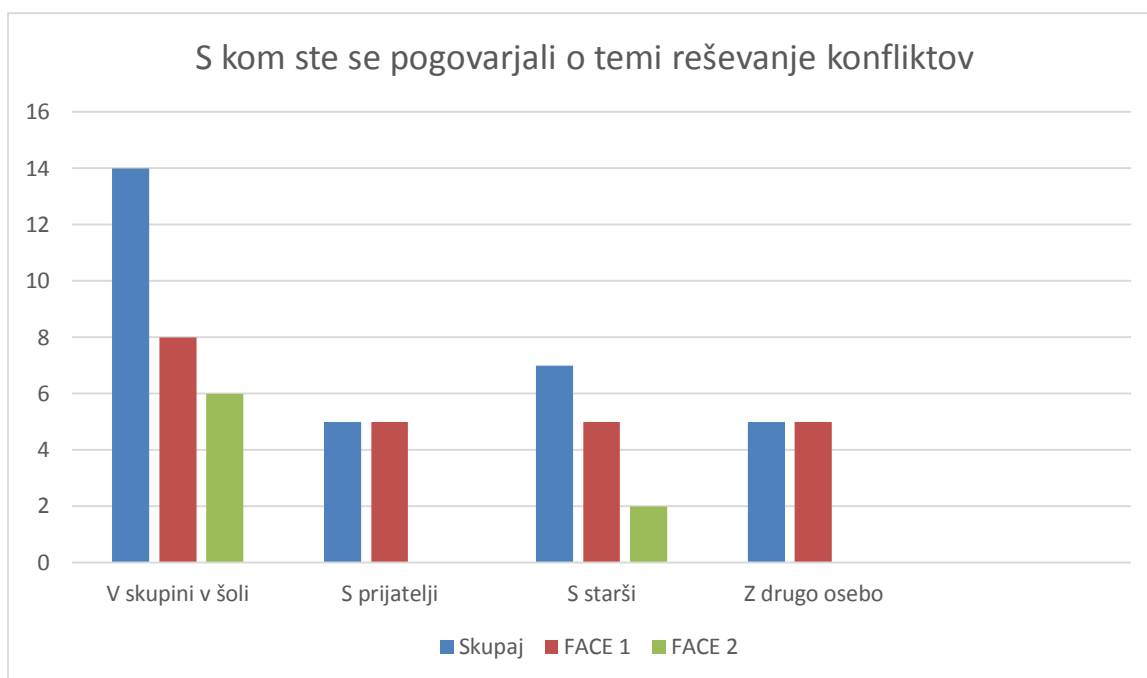
Graf 8: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi nasilje

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 8 je razvidno, da so se vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o nasilju v skupini v šoli. Manjši del se je o tej temi pogovarjal s starši ali drugo osebo, med seboj oziroma s prijatelji pa se o tej temi ni pogovarjal nihče.

Nasilje je še ena od tabu tem, pred katero so osebe z motnjo v duševnem razvoju na neki način varovane s strani družbe, zato je ne prepoznajo in ne vedo, kako ravnati, ko se srečajo z nasiljem.

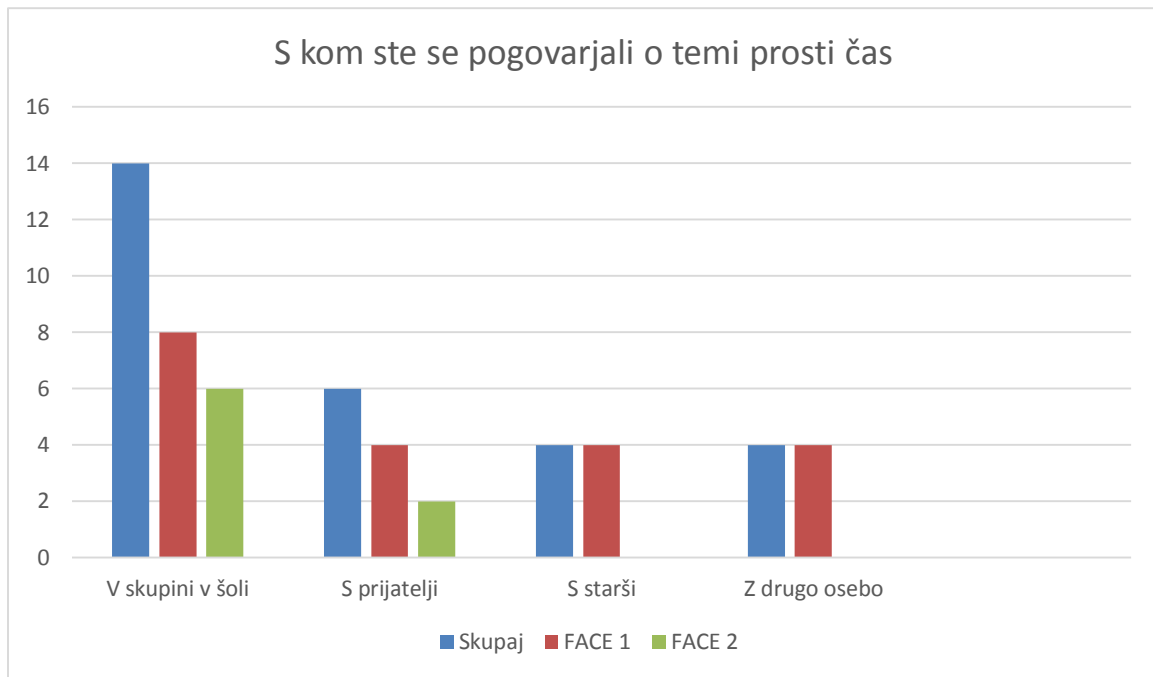
Do teh ključnih informacij so prvič prišli v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva FACE.

Graf 9: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi reševanje konfliktov

Vir: lasten, 2014

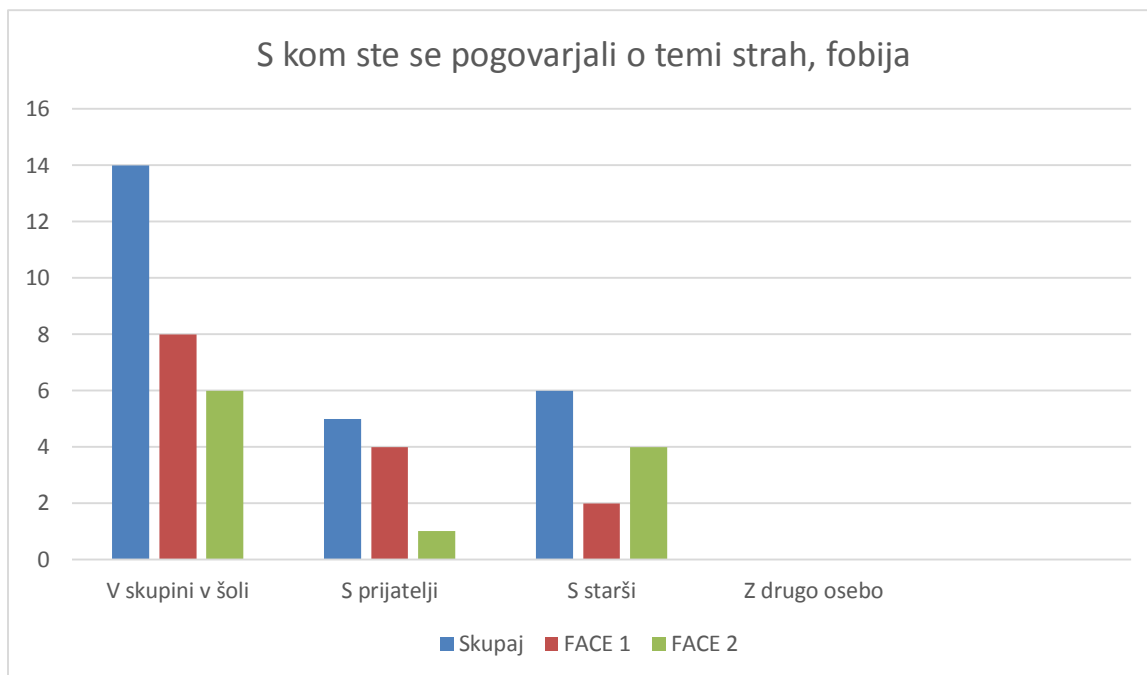
Iz grafa 9 je razvidno, da so se o reševanju konfliktov člani FACE 1 pogovarjali s prijatelji, starši in drugimi osebami, člani FACE 2 pa so se razen dveh, ki sta se o tej temi pogovarjala s starši, s to temo prvič seznanili v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva FACE.

Graf 10: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi prosti čas

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 10 je razvidno, da so se o prostem času člani skupine FACE 1 pogovarjali s prijatelji, starši in drugimi osebami. Člani skupine FACE 2 pa so se razen 2, ki sta se o tej temi pogovarjala s prijatelji, s to temo seznanili v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva FACE.

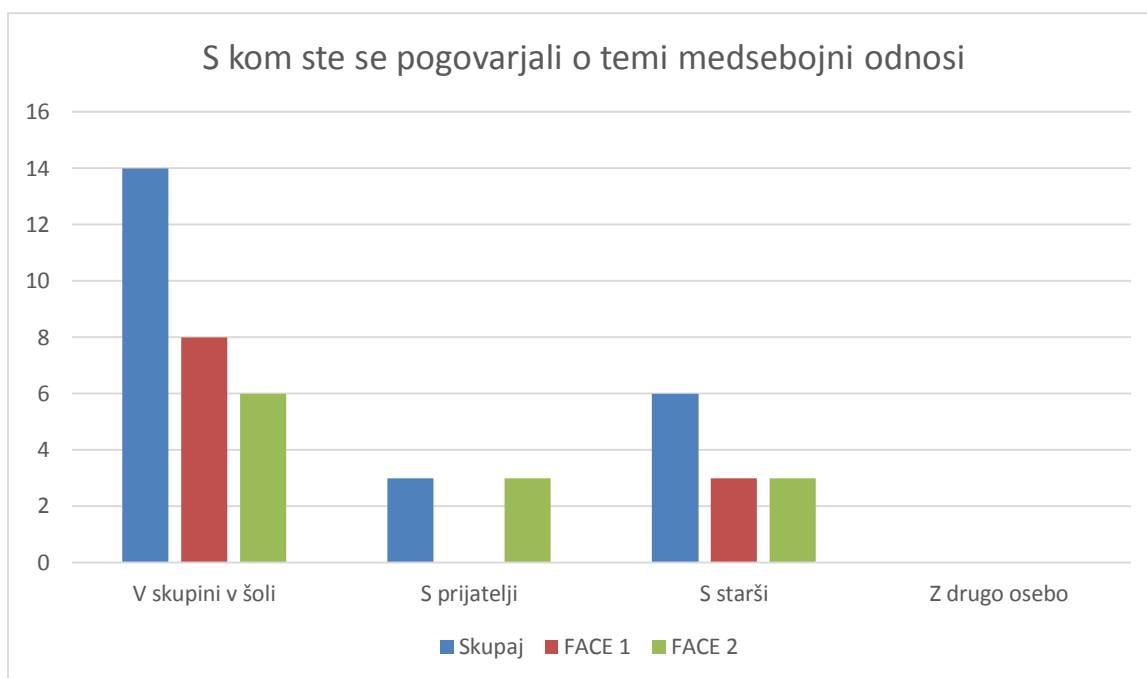

Graf 11: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temah strah, fobija

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 11 je razvidno, da se o strahu in fobiji nihče ni pogovarjal z drugo osebo. Člani skupine FACE 2 so se pogovarjali o svojih fobijah s starši in le eden s prijateljem. Člani skupine FACE 1 pa so se o svojih strahovih pogovarjali s prijatelji in starši, kar kaže na to, da so bolj zreli in imajo boljše socialne veščine, saj skupine za samopomoč obiskujejo dlje časa, kot člani skupine FACE 2.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o svojih strahovih in fobijah pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva.

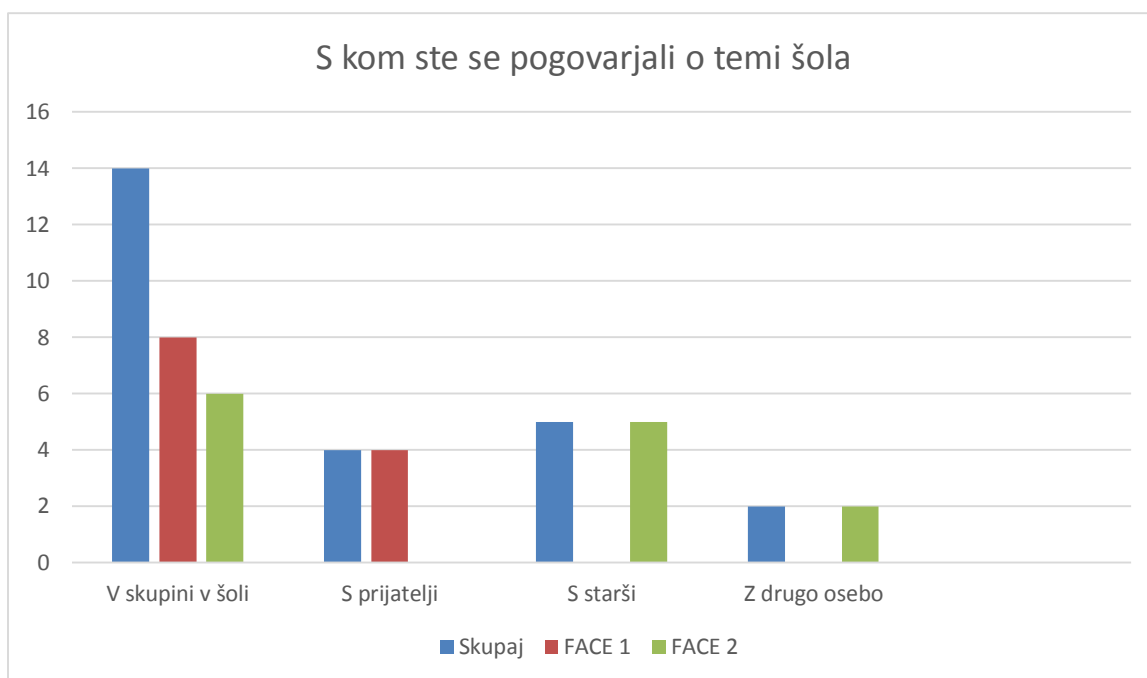

Graf 12: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi medsebojni odnosi

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 12 je razvidno, da se nihče od članov skupin FACE 1 in FACE 2 o medsebojnih odnosih ni pogovarjal z drugo osebo.

Člani skupine FACE 2 so se na moje presenečenje o tej temi pogovarjali s starši in prijatelji, člani skupine FACE 1 pa so se o tej temi pogovarjali samo s starši. Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o medsebojnih odnosih pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišтва.

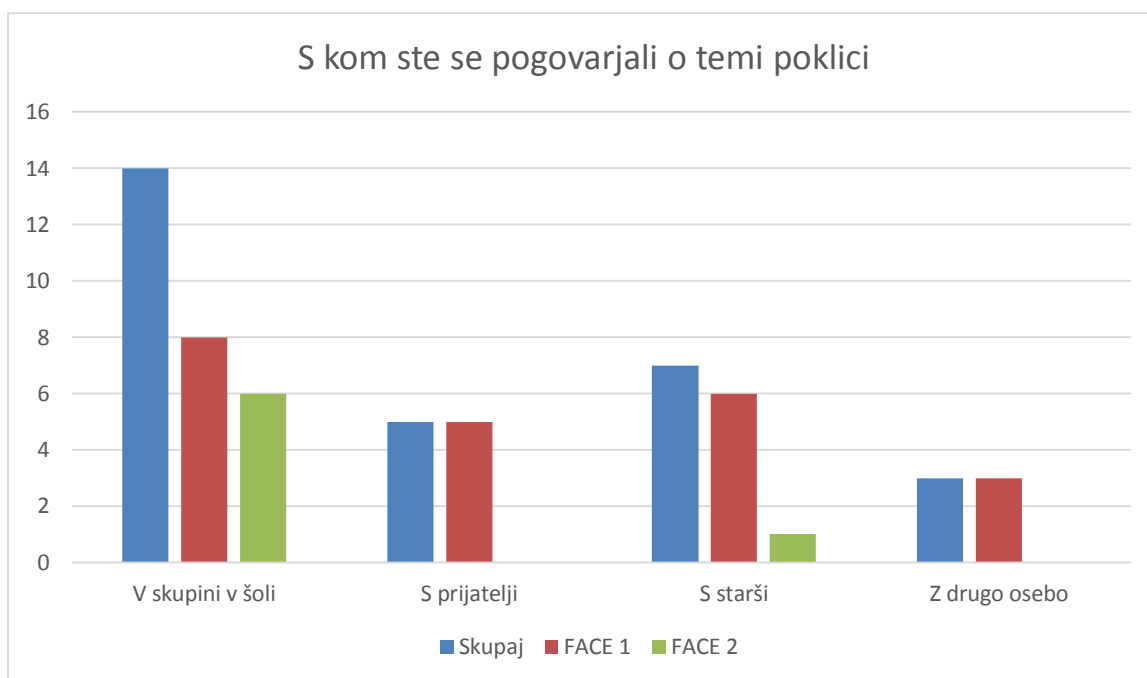

Graf 13: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi šola

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 13 je razvidno, da so se člani skupine FACE 2 o šoli pogovarjali s starši in drugo osebo, ne pa s prijatelji, medtem ko so se člani skupine FACE 1 o tej temi pogovarjali s prijatelji, kar ponovno kaže na njihovo večjo socialno zrelost.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o šoli pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva.

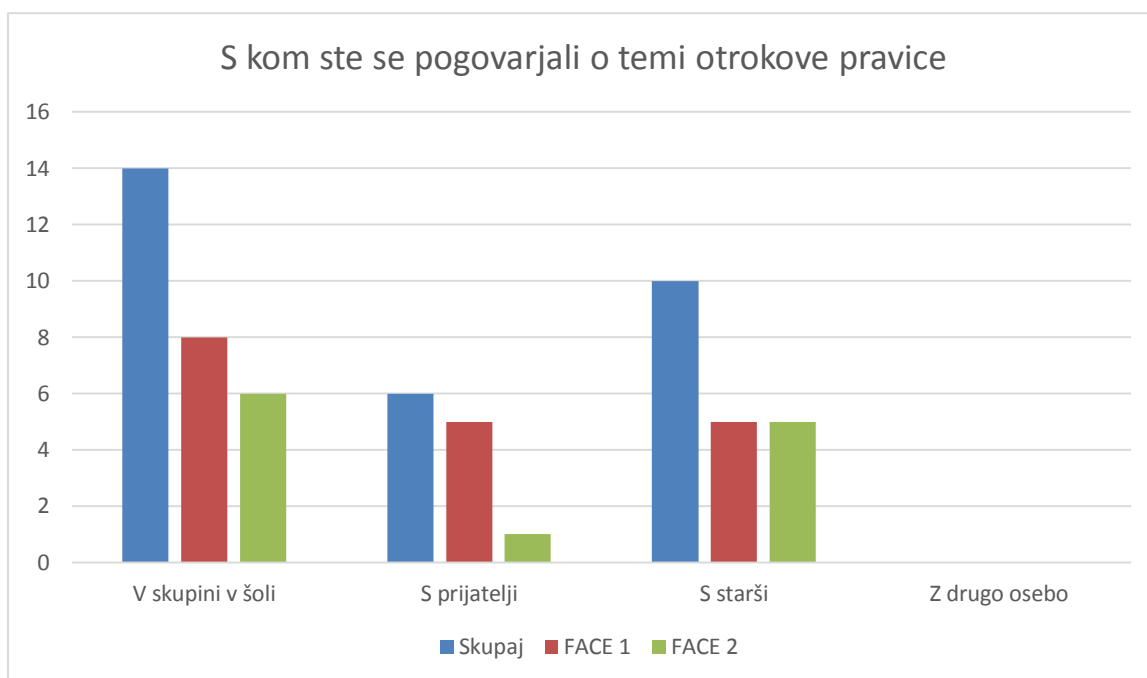

Graf 14: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi poklici

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 14. je razvidno, da se je samo 1 član skupine FACE 2 pogovarjal o poklicih in zaposlitvi s starši, člani skupine FACE 1 pa so se o poklicih in zaposlitvi pogovarjali s starši, prijatelji in z drugo osebo.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o poklicih in zaposlitvi pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišтва.

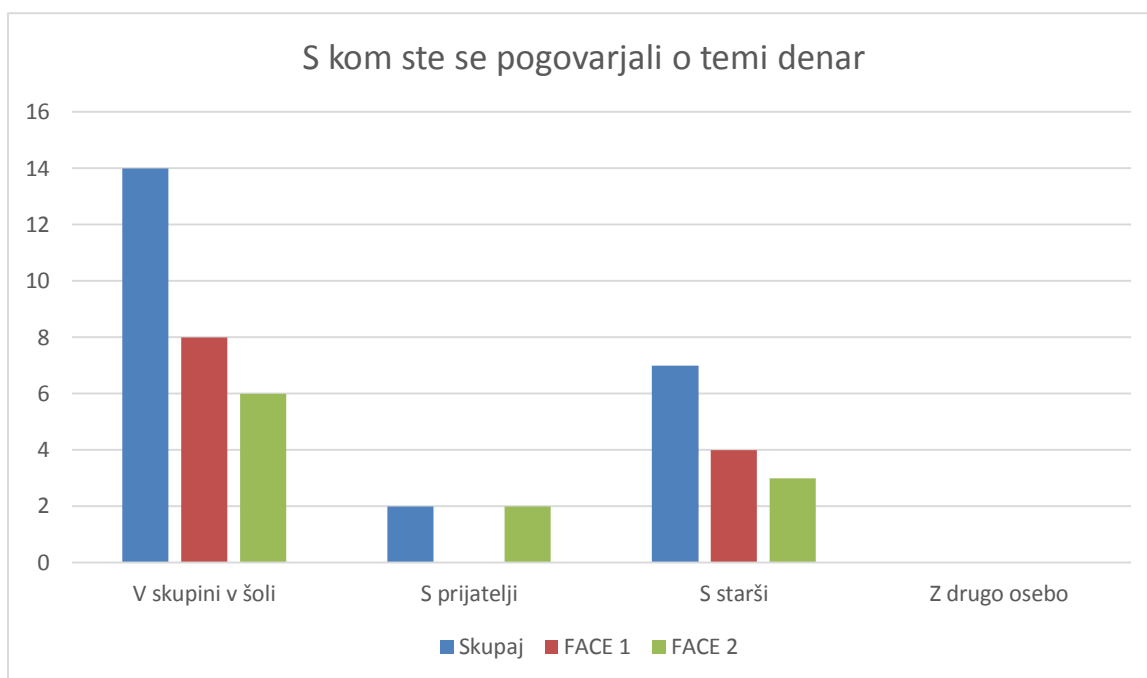

Graf 15: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi otrokove pravice

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 15 je razvidno, da se nihče od članov skupine FACE 1 in FACE 2 o otrokovih pravicah ni pogovarjal z drugo osebo. Člani skupine FACE 2 so se o tej temi pogovarjali s starši in le 1 od njih s prijateljem, člani skupine FACE 1 pa so se o tej temi pogovarjali s prijatelji in starši enako, kar ponovno kaže na boljše socialne veščine članov FACE 1, ki skupino za samopomoč obiskujejo dlje časa.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o otrokovih pravicah pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovorništv.

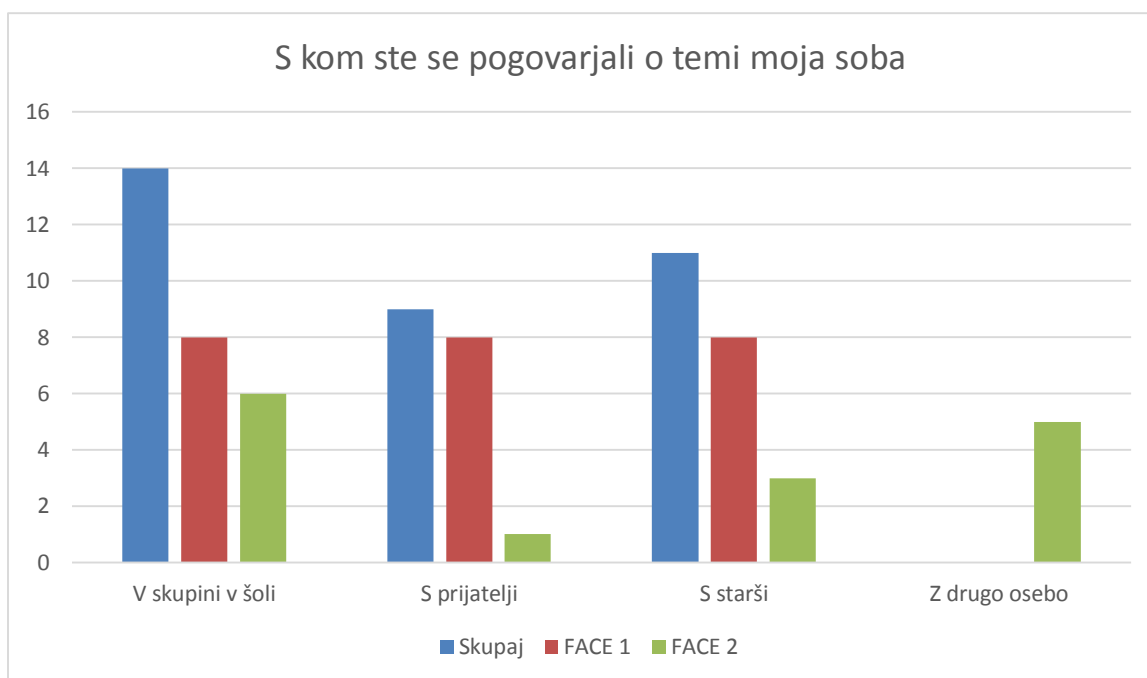

Graf 16: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi denar

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 16 je razvidno, da se o denarju nihče od članov FACE 1 in FACE 2 ni pogovarjal z drugo osebo. Člani skupine FACE 2 so se o tej temi pogovarjali s starši in prijatelji, člani skupine FACE 1 pa s starši.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o denarju pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva.

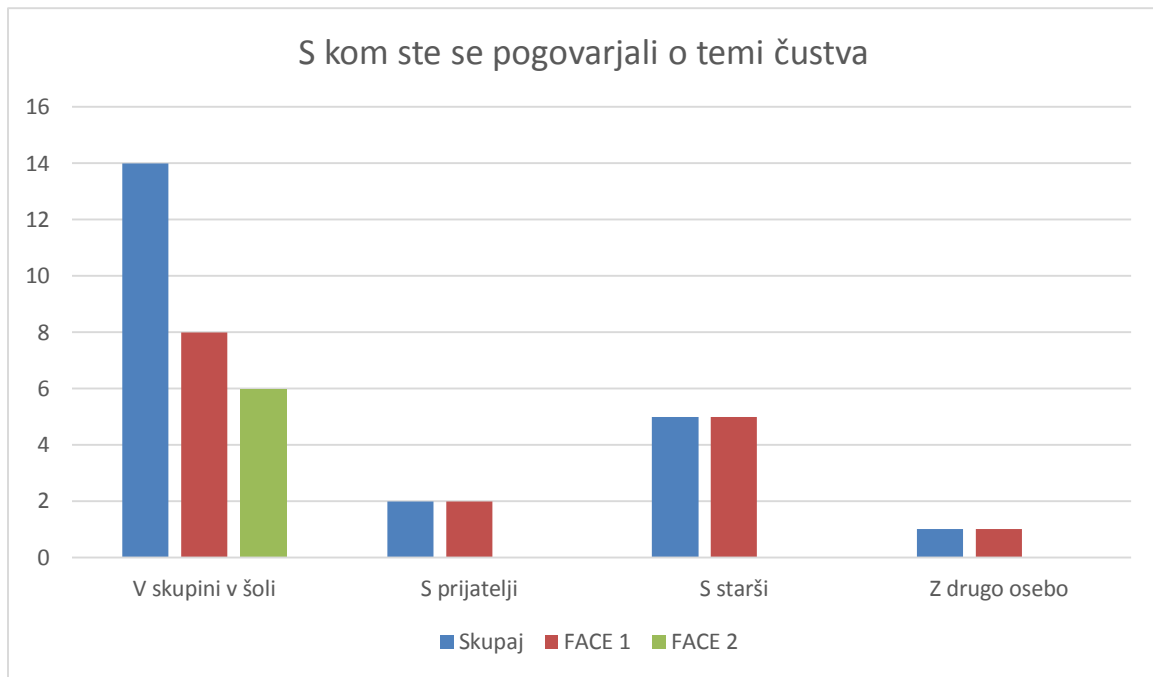

Graf 17: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi moja soba

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 17 je razvidno, da so se člani skupine FACE 2 o svoji sobi veliko pogovarjali z drugo osebo in zelo malo s starši in prijatelji, člani skupine FACE 1 pa so se o tej temi vsi pogovarjali s starši in prijatelji. To je konkreten kazalnik, da so člani skupine FACE 1 bolj zreli in imajo boljše socialne veščine, ter lahko konkretno zahtevajo svojo pravico, v tem primeru svojo sobo (intima). Teh veščin so se naučili v skupini za samopomoč.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o svoji sobi pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva.

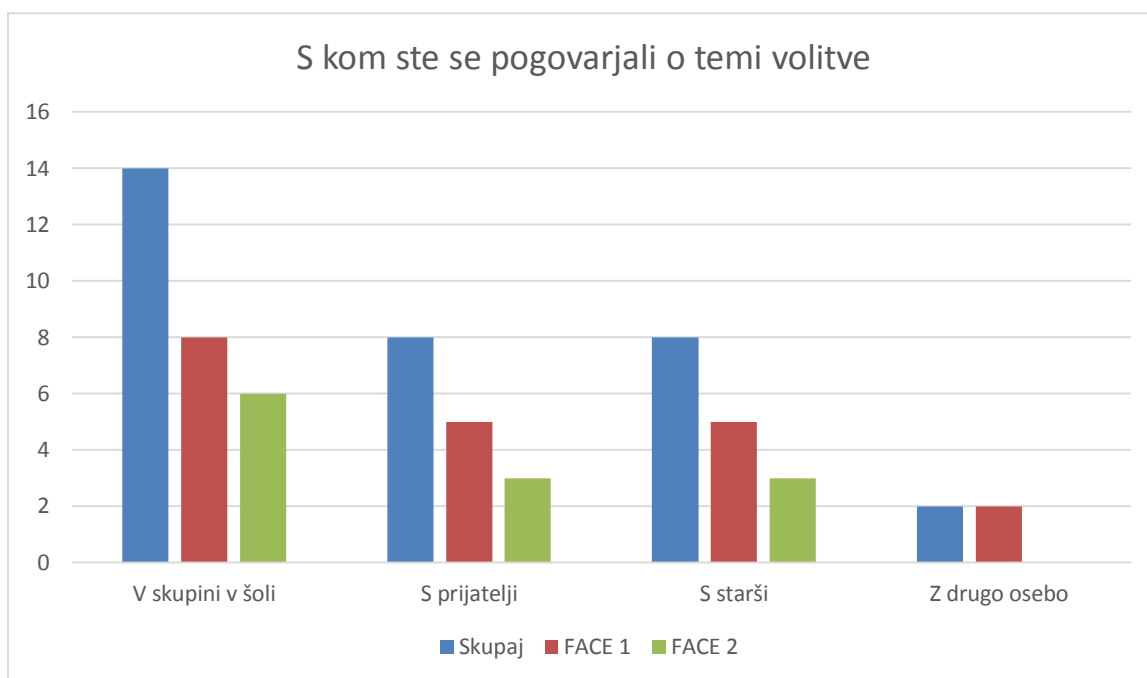

Graf 18: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi čustva

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 18 je razvidno, da so se člani skupine FACE 1 in FACE 2 o čustvih največ pogovarjali s starši in prijatelji, eden od njih pa tudi z drugo osebo.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o čustvih pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovornišтва.

Graf 19: S kom so se člani skupin FACE 1 in FACE 2 pogovarjali o temi volitve

Vir: lasten, 2014

Iz grafa 19 je razvidno, da se nihče iz skupine FACE 2 ni o volitvah pogovarjal z drugo osebo, enako število pa se jih je pogovarjalo s starši in prijatelji, člani skupine FACE 1 pa so se poleg staršev in prijateljev pogovarjali tudi z drugo osebo, kar nakazuje socialne veščine, podkrepljene z dolgoletnim obiskovanjem skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva v šoli.

Vsi člani skupin FACE 1 in FACE 2 so se o volitvah pogovarjali v skupini za samopomoč z elementi samozagovorništva.

3.8.2 Intervju z vodjo Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, Marjeto Mlakar-Agrež

Za intervju sem prosil dolgoletno vodjo Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, da bi dobil bolj poglobljene odgovore v zvezi s tematiko diplomske naloge. Zastavil sem ji osem vprašanj. Pogovarjala sva se v njeni pisarni. Odgovore sem si sproti beležil.

1. vprašanje: »Prosim, če lahko opišete začetke delovanja skupin za samopomoč na šoli.«

Leta 2000 sva z Natašo Zupan Cvetežar intenzivno iskali obliko dela, s katero bi učencem, staršem in učiteljem lahko ponudili nekaj več. Obe sva takrat na šoli izvajali svetovalno delo in pogosto je zmanjkalo časa za pogovor in izmenjavo izkušenj. Na konferencah, aktivih, timih in drugih sestankih se je odprla neka tema, nato nova in spet druga. Časa za pogovor o njej pa ni bilo. Starši so prišli na pogovor, pa je že zvonilo in je bilo potrebno iti k pouku. Čutili sva, da bi otrok rad govoril, pa je zazvonil telefon. In tako naprej. Najprej sva hoteli pričeti brez izobraževanja, a k sreči smo ravno v tistem času dobili zelo dobro ponudbo. Pavel Smolej, takratni direktor Centra Tončke Hočevar v Ljubljani, nas je prijazno povabil, da se pridružimo izobraževanju, ki sta ga pri njih takrat izvajala dr. Jože Ramovš in Ksenija Ramovš z Inštituta Antona Trstenjaka. Izobraževanje je potekalo dve leti in za vodenje skupin smo se usposobili trije pedagoški delavci. Skozi leta smo nato na usposabljanja pošiljali nove pedagoške delavce, ki so se izobraževali prek kataloga Zavoda Republike Slovenije za šolstvo in tudi prek drugih izobraževanj.

2. vprašanje: »Katere skupine za samopomoč delujejo na celotni šoli in katere samo v Podružnici s prilagojenim programom (PPP)?«

Na celotni šoli delujejo naslednje skupine:

- *Skupina za samopomoč staršev otrok s posebnimi potrebami in skupina za samopomoč staršev učencev osnovne šole,*
- *NAJ-stniška skupina,*
- *Skupina učiteljev – intervizijska skupina,*
- *Skupina voditeljev in sovoditeljev,*

V Podružnici s prilagojenim programom potekata dve skupini za samopomoč učencev posebnega programa vzgoje in izobraževanja FACE 1 in FACE 2 z elementi samozagovornišva. V osnovni šoli pa deluje skupina, v katero so vključeni nadarjeni učenci. V okviru projekta Objem, DPM Litija je bila ustanovljena skupina staršev občine Litija in občine Šmartno, ki še vedno deluje in jo že vsa leta vodim.

3. vprašanje: »Kako poteka delo skupine za samopomoč/samozagovornišvo v vaši podružnici?« Kakšen pomen vidite v delovanju skupine? Kdo jo vodi, kako pogosto? Je potrebno kakšno izobraževanje vodij?

Delo skupin za samopomoč lahko poteka na različne načine. Način, ki ga najbolj pogosto uporabljamo na naši šoli je :

- *prvi krog; vsak opiše svoje počutje,*
- *drugi krog; voditelj odpre določeno temo in vsak član opiše izkušnjo v zvezi z njo. Voditelj naredi ustrezen zaključek in povzetek,*
- *tretji krog; vsak udeleženec opiše, kako se je počutil na skupini.*

Skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva potekajo tako kot skupine za samopomoč, le da so teme bolj prilagojene potrebam mladostnikov s posebnimi potrebami v smislu večje samostojnosti. Menimo, da so skupine dodatna ponudba za učence, starše in učitelje in da imajo velik pomen pri skrbi za vse vključene. Ker je osnovna metoda dela pogovor, omogoča vsem udeležencem, da se več in kakovostneje pogovarjajo o perečih temah. Skupine vodijo usposobljeni voditelji skupin. Vsaka skupina ima tudi sovoditelja, ki je lahko seveda tudi učenec ali roditelj. Več je razvidno iz urnika skupin (priloga).

Izobraževanje za vodenje skupin je nujno potrebno. V dveh letih izobraževanja na Inštitutu Antona Trstenjaka, smo bili pedagoški delavci enotnega mnenja, da smo se veliko naučili. Še vedno imamo mesečna srečanja voditeljev in sovoditeljev, kjer se dodatno izobražujemo in iščemo nove možnosti in rešitve pri vodenju. Še vedno smo povezani z inštitutom. Supervizorji nas občasno obišejo in povabijo na različna usposabljanja.

4. vprašanje: »Osebe s posebnimi potrebami še vedno niso enakovredno obravnavane v družbi, večini sta odvzeta poslovna sposobnost, in podaljšanje roditeljske pravice, poleg tega so vključeni v posebne zavode, namenjene samo njim. Kakšen je Vaš pogled na to? Kje vidite možnosti za izboljšavo?»

Osebe s posebnimi potrebami z leti in usklajevanjem z evropsko zakonodajo pridobivajo čedalje več pravic. Z odvzemom poslovne sposobnosti se ne strinjam pri vseh osebah, ki lahko kakorkoli vplivajo na svoje življenje in življenje drugih. Veliko jih potrebuje roditeljske pravice do tiste mere, ko ne zmorejo. Z vključenostjo v posebne zavode se strinjam le v posebnih primerih, ko druga oblika vključenosti ni mogoča. Spoznala sem kar nekaj oseb s posebnimi potrebami, ki so bile vse življenje vključene v zavode, in ne morem reči, da so razvile svoja močnejša področja in da so srečne.

5. vprašanje: Je skupina za samopomoč/samozagovorništvo nekakšen poskus usposabljanja oseb s posebnimi potrebami za njihov lasten razvoj v okviru njihovih zmožnosti ali ne?

Skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva usposabljujejo osebe s posebnimi potrebami s srednjo, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju. Omogočajo jim, da se pogovarjajo, da se jim prisluhne in da lahko vprašajo. Pomembno je, da voditelj in sovoditelj poznata težave posameznikov in da jih vzpodbujata h komunikaciji. Pogovor v skupinah poteka tako, da ga razumejo, in posameznikom se seveda pogovor prilagodi.

6. vprašanje: Kje vidite največjo dodano vrednost te skupine?

- *Odpiranje tem, za katere med poukom ni časa.*
- *Rezerviran čas za pogovor.*
- *Prijetno in sproščeno okolje.*
- *Individualno reševanje določenega problema tudi po koncu srečanja skupine.*

7. vprašanje: Kako gledajo na skupino preostali učenci, kako starši vključenih otrok in kako sodelavci?

Sodelavci, ki so vključeni v skupine, le-te zelo cenijo in način dela, ki ga uporabljamo v skupinah, prenašajo tudi k pouku. Tisti, ki se s skupinami niso srečali, nimajo pravega

odnosa. Starši vključenih učencev, pa so imeli na začetku kar nekaj pripomb na delo skupin v smislu:

- Kaj bo on to potreboval?
- Po pogovorih v skupinah imajo doma otroci določene zahteve.
- Učite jih še dolžnosti, ne le pravic.

8. vprašanje: Kaj bi še pripomnili v zvezi z delom skupine za samopomoč/samozagovornišvo?

Delo skupin za samopomoč z elementi samozagovornišva smo že pred nekaj leti umestili v šolski sistem, tako da je zdaj izbirni predmet za posebni program vzgoje in izobraževanja. Vsako leto ga med večjim naborom izbirnih predmetov izberejo vsi učenci posebnega programa in že ta podatek veliko pove. Pogovori vsem prinašajo nove razsežnosti, krepijo odnose, vplivajo na druge in prinašajo nove vrednote. Odnosi so pristnejši, bolj človeški in ob tem se vsi učimo, tako učenci kot učitelji. Naš mali svet postaja boljši, tako za otroke s posebnimi potrebami, kot tudi za vse druge.

3.9 PREVERJANJE HIPOTEZ

V uvodu smo si zastavili raziskovalna vprašanja in hipoteze, ki jih bomo v tem poglavju sprejeli ali zavrnili.

Preverjanje hipoteze 1: Skupine za samopomoč z elementi samozagovornišva so med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete.

To hipotezo sem preverjal z anketnim vprašanjem, kaj jim je v skupini FACE 1 in v skupini FACE 2 najbolj všeč. Najbolj jim je všeč druženje z vrstniki, klepet ob skodelici kave, predvsem pa jim je všeč vse, kot so navedli v poovoru. Glede na to, da skupino FACE 1 obiskujejo že več let in da je nastala potreba še po naslednji skupini FACE 2, lahko sklepamo, sa sta obe skupini za samopomoč z elementi samozagovornišva, zelo dobrodošli in zaželeni, zato lahko hipotezo 1 sprejmemo.

Preverjanje hipoteze 2: Skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo.

Skozi celoten intervju je zaznati, da skupine za samopomoč spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju, saj se v njih ob pomoči izkušenih

voditeljev pogovarjajo o splošnih življenjskih temah, s katerimi se ne bi srečali, če ne bi obiskovali teh skupin (npr. o spolnosti, prijateljstvu, nasilju, itd.). Podobno meni tudi vodja Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, Marjeta Mlakar-Agrež, ki je bila tudi ustanoviteljica in pobudnica skupin za samopomoč na Osnovni šoli Litija. Zato lahko hipotezo 2 sprejmemo.

Preverjanje hipoteze 3: Dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost socialne vključenosti njenih članov.

Skozi celoten intervju je zaznati razliko med dolžino obiskovanja skupine FACE. Glede na rezultate anketnega vprašalnika vidimo, da imajo člani skupine FACE 1 boljše socialne veščine, so samostojnejši v interakcijah z okolico in imajo manjše probleme z ustvarjanjem svojega mnenja, ter zahtev, kot člani skupine FACE 2.

Glavni razlog za to je po vsej verjetnosti dejstvo, da člani skupine FACE 2 skupino obiskujejo manj časa, kot člani skupine FACE 1; še posebej je to razvidno iz grafa 3 s pomočjo voditeljev in sistematičnega dela so že dosegli velik napredek v socialni zrelosti. Zato lahko hipotezo 3 sprejmemo.

4 ZAKLJUČEK

Namen pričujoče diplomske naloge je bil poudariti, kako pomembne so skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva za osebe s posebnimi potrebami. Prav tako je bil namen diplomske naloge ozaveščati osebe s posebnimi potrebami, njihove svojce ter javnosti o njihovih pravicah in potrebah po vključevanju v družbo.

Cilji diplomske naloge so bili v celoti doseženi:

- predstavil sem, kdo so osebe z motnjo v duševnem razvoju in s pomočjo strokovne literature opisal razliko med duševno motnjo in duševno boleznijo,
- opisal sem delovanje skupin za samopomoč in vlogo le-teh pri osebah z motnjo v duševnem razvoju,
- predstavil sem, kaj je zagovorništvo in kaj samozagovorništvo,
- predstavil sem pomen vključevanja oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo,
- izvedel sem raziskavo-intervjuje z osebami z motnjo v duševnem razvoju, ki so vključeni v skupino za samozagovorništvo v Podružnici s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija, ter intervju z vodjo Podružnice s prilagojenim programom pri Osnovni šoli Litija.

Odgovoril sem na zastavljena raziskovalna vprašanja in hipoteze, ki so bile postavljene v uvodu diplomske naloge: da so skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva med osebami s posebnimi potrebami dobro sprejete; da spodbudno vplivajo na vključevanje oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo in da dolžina obiskovanja skupine za samopomoč FACE vpliva na kakovost socialne vključenosti njenih članov.

Po temeljitem pregledu delovanja skupin za samopomoč z elementi samozagovorništva FACE in analizi intervjuja sem prišel do sklepa, da intervjuvane osebe z motnjo v duševnem razvoju pred začetkom obiskovanja skupin za samopomoč niso bile seznanjene s svojimi pravicami in se jih niso zavedale. Zato niso imele možnosti, da bi se enakopravno in enakovredno vključvale v družbo, saj niso imele dostopa do informacij o svojih teeljnih človekovih pravicah. Tudi če so jim bile informacije o njihovih pravicah dostopne, so bile podane preveč abstraktno, da bi jih lahko razumele, s tem pa so bile prikrajšanje za enakovredno vključevanje v družbo.

V skupinah za samopomoč z elementi samozagovorništva se lahko osebe z motnjo v duševnem razvoju seznanijo s temeljnimi človekovimi pravicami na njim ustrezen in razumljiv način, posledično pa se lahko produktivne in enakopravneje vključijo v družbo.

Skupine za samopomoč z elementi samozagovorništva nudijo varno okolje, kjer ni tabu tem, obsojanja in posmehovanja. V njih se osebe z motnjo v duševnem razvoju vzpodbuja, da same predlagajo teme, s tem pa se jih »prisili«, da aktivno sodelujejo v skupini.

Iz analize intervjuja je razvidno, da so se vsi člani skupin v skupini pogovarjali o svojih pravicah, le nekaj pa se jih je o tem lahko pogovarjalo doma ali s prijatelji.

Vsi člani skupin so se v skupini za samopomoč z elementi samozagovorništva prvič srečali s temami, ki so za njih pomembne in informacijami o svojih pravicah.

Starejši člani, ki že več let obiskujejo skupino, so pridobili veliko socialnih veščin in si zgradili svojo socialno mrežo, skozi katero pridobivajo informacije in skušajo uveljavljati temeljne človekove pravice, katerih se pred obiskovanjem skupin za samopomoč sploh niso zavedali.

Vključitev oseb z motnjo v duševnem razvoju v družbo pozitivno vpliva na lokalno okolje, saj se okolica seznanja z njimi in začne sprejemati njihovo drugačnost.

Šele ko okolica resnično razume in sprejema drugačnost oseb z motnjo v duševnem razvoju, lahko naredimo korak naprej ter postanemo bolj odprta in civilizirana družba, kjer imajo vsi enake pravice ne glede na spol, raso ali družbeni status.

Naj sklenem z besedami Franklina D. Roosevelta, čigar citat se mi zdi za to priložnost popoln: »Če želimo, da civilizacija preživi, moramo krepiti znanost odnosov med ljudmi – zmožnost vseh vrst ljudi, da živijo skupaj na istem svetu v miru.« (Prevod iz: Vision of Humanity—Peace and Human Rights.)

5 VIRI IN LITERATURA

1. Jeriček, H., 2004. *Skupnost, izziv osamljenosti*. Ljubljana, Založništvo Jutro.
2. Jurišič, D. B. Motnje v duševnem razvoju. V: Zveza Sožitje. *Elektronski vir*, <http://www.zveza-sozitie.si/motnje-v-dusevnem-razvoju.3.html> [dostop 20. 08. 2015].
3. Kamin, T., Kuhar, M., Mencin Čepelj, M., Mihelj, V., Rener, T., Tivadar, B., Ule, M., in Štebe, J., 2002. *Mladina 2000*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor, Aristej.
4. Lavrič, M. idr., 2011. *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor, Aristej.
5. Mencin Čepelj, M., Rener, T., Tivadar, B., Ule, M., *Socialna ranljivost mladih. 2000*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor, Aristej.
6. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport: Izobraževanje otrok s posebnimi potrebami. *Elektronski vir*, http://www.mizs.gov.si/si/delovna_podrocja/direktorat_za_pedsolsko_vzgojo_in_o_snovno_solstvo/izobrazevanje_otrok_s_posebnimi_potrebami/#c18006 [dostop 10. 08. 2015].
7. *Otroci in mladina v predhodni družbi: analiza položaja v Sloveniji*, 2005. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Urad Republike Slovenije za mladino. Maribor, Aristej.
8. *Publikacija ob 10-letnici delovanja skupin za samopomoč in drugih skupin*, 2013. Društvo SOŽITJE Litija in Šmartno in OŠ Litija. Litija.
9. *Publikacija Podružnice s prilagojenim programom*, 2014. Osnovna šola Litija. Litija.
10. Razlike med duševnimi boleznimi in motnjami v duševnem razvoju. V: Zveza Sožitje. *Elektronski vir*, <http://www.zveza-sozitie.si/razlike-med-dusevnimi-bolezni-in-motnjami-v-dusevnem-razvoju.html> [dostop 10. 08. 2015].
11. Roosevelt, F.D., 2013. *Peace & Human Rights*. V: Vision of Humanity. *Elektronski vir*, <http://www.visionofhumanity.org/#page/news/823> [dostop 21. 08. 2015].

12. Rovšek, M. Danes samozagovorništvo, kaj pa jutri? *Elektronski vir*, https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAAahUKEwitndetnPbHhAhXDuBQKHVwMAN4&url=http%3A%2F%2Fwww.centerjanezalevca.si%2FDatoteke%2Fclanki%2Fdanesh_samozagovorni%25C5%25A1tvo.doc&usg=AFQjCNHQQE_HPgPynpq9cGAJwoPqZWXf_Q&sig2=fZ41ibMs5_SKWILo_5EyTg&cad=rja [dostop 21. 08. 2015].
13. Topolovec, D. Skupine za samopomoč. *Elektronski vir*, <http://www.zdruzenjecvb.com/clanki/pdf/17-skupine-za-samopomoc.pdf> [dostop 21. 08. 2015].
14. Zagovorništvo, 2010. Ljubljana: Mladinska mreža MAMA. *Elektronski vir*, <http://www.mreza-mama.si/aktivnosti/79> [dostop 15. 05. 2013].
15. Zagovornik – glas otroka, 2006. Ljubljana, Varuh človekovih pravic. *Elektronski vir*, http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/zagovornik/Glas_otroka_INTERNET.pdf [dostop 15. 05. 2013].
16. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Uradni list RS, št. 58/11, 40/12 – ZUJF in 90/12). *Elektronski vir*, <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896> [dostop 10. 08. 2015].
17. Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami – Kdo so otroci s posebnimi potrebami. *Elektronski vir*, <http://www.zrss.si/default.asp?rub=3492> [dostop 10. 08. 2015].

6 PRILOGE

- **PRILOGA 1: VPRAŠANJA ZA INTERVJU S ČLANI SKUPINE ZA SAMOPOMOČ/SAMUZAGOVORNIŠTVO – SKUPINSKI INTERVJU.....1**
- **PRILOGA 2: INTERVJU z vodjo Podružnice s prilagojenim programom, Marjeto Mlakar- Agrež.....4**
- **PRILOGA 3: SOGLASJE STARŠEV.....6**

Priloga 1:

VPRAŠANJA ZA INTERVJU S ČLANI SKUPINE ZA SAMOPOMOČ/SAMUZAGOVORNIŠTVO – SKUPINSKI INTERVJU

Živijo, danes se bomo pogovarjali o tem, kako deluje naša skupina za samopomoč oz. samozagovornišтво. Ker se že dolgo poznamo, ne bo težko odgovarjati. Pogovarjali se bomo v skupini in pri tem bomo strpni drug do drugega. Jaz vas bom spraševal, vi pa boste poslušali, razmislili in odgovorili na vprašanje, kot mislite, da najbolje velja za vas. Odgovarjajte tako, kot čutite. Čeprav si bom zapisoval, ne bo nihče mogel ugotoviti, kaj je kdo rekel. Zanima me samo, ali dela naša skupina dobro in ali se imamo lepo. Podatke pa potrebujem za mojo diplomsko nalogo. Najprej mi boste povedali, koliko ste stari.

Starost članov skupine (vpisati v vsak okvirček starost posameznega člana v letih):

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Spol (vpisati število moških in žensk)

Moški	Ženske

Vključenost v skupino (v spodnje kvadratke vpiši število):

Manj kot eno leto 1 leto	1 leto	2 leti	3 leta	4 leta	Več kot 4 leta	Drugo

VPRAŠANJA

1. Vprašanje: Kaj ti je bolj všeč – skupina ali pouk? (Vpisati število odgovorov spodaj.)

Skupina		Pouk	
Moški:	Ženske:	Moški:	Ženske:

2. vprašanje: Povej, kaj ti je v skupini najbolj všeč? (Vpisati odgovore v kvadratke.)

--	--	--	--	--	--	--	--

3. vprašanje: Ali ste se pogovarjali v skupini, s prijatelji, starši ali drugimi osebami o temah, ki so navedene ali ne?

Teme pogovorov	V skupini v šoli Število	S prijatelji Število	S starši Število	Z drugo osebo Število
O ljubezni				
O prijateljstvu				
O spolnosti				
O nasilju				
O reševanju konfliktov				
O svojem prostem času				
O strahu, fobijah				
O medsebojnih odnosih				
O šoli				
O poklicih				
O otrokovih pravicah				
O denarju				
O moji sobi				
O čustvih				
O denarju				
Drugo				

4. vprašanje: Na naslednja vprašanja te prosim, da odgovoriš z DA, NE ali NE VEM.

Vprašanje	DA Število	NE Število	NE VEM /NISEM Število
a) Ali si šel/-la na zadnje volitve ali ne?			
b) Ali si kdaj pomagal/a komu, ki je bil žrtev nasilja ali ne?			
b) Ali si zaljubljen/-a ali ne?			
c) Ali si sam/-a izbral/-a svojo punco/fanta ali ne?			
č) Ali je tvoja soba opremljena, kot si želiš, ali ne?			
d) Ali si sam/-a izbiraš prijatelje ali ne?			
e) Ali sam/-a odločaš o tem kaj boš počel/-a v svojem prostem času ali ne?			

Super, najlepša hvala,

vodja skupine za samopomoč/samozagovorništvo,

Igor Mihailović

Priloga 2:

INTERVJU z vodjo Podružnice s prilagojenim programom, Marjeto Mlakar-Agrež

Pozdravljeni, letos na šoli praznujemo 10. obletnico delovanja skupin za samopomoč, kar je redkost v slovenskem prostoru. Pripravljam diplomsko nalogo na višji strokovni šoli IC Geoss v Litiji, v programu Organizator socialne mreže. Za naslov diplomske naloge sem si izbral temo: *Pomoč skupin za samopomoč z elementi samozagovorništva pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v družbo.*

Ker že vrsto let zelo uspešno vodite Podružnico s prilagojenim programom in imate bogate izkušnje z vključevanjem oseb s posebnimi potrebami v družbo, Vas vljudno prosim za pogovor o obravnavani temi.

Že vnaprej najlepša hvala za odgovore.

Igor Mihailović

- 1. vprašanje:** Prosim, če lahko opišete začetke delovanja skupin za samopomoč na šoli.
- 2. vprašanje:** Katere skupine za samopomoč se izvajajo na celotni šoli in katere samo v Podružnici s prilagojenim programom (PPP)?«
- 3. vprašanje:** Kako poteka delo skupine za samopomoč/samozagovorništvo v vaši podružnici? Kakšen pomen vidite v delovanju skupine? Kdo jo vodi, kako pogosto? Je potrebno kakšno izobraževanje vodij?
- 4. vprašanje:** Osebe s posebnimi potrebami še vedno niso enakovredno obravnavane v družbi, večini sta odvzeta poslovna sposobnost, in podaljšanje roditeljske pravice, poleg tega so vključeni v posebne zavode, namenjene samo njim. Kakšen je Vaš pogled na to? Kje vidite možnosti za izboljšavo?
- 5. vprašanje:** Je skupina za samopomoč/samozagovorništvo nekakšen poskus usposabljanja oseb s posebnimi potrebami za njihov lasten razvoj v okviru njihovih zmožnosti ali ne?
- 6. vprašanje:** Kje vidite največjo dodano vrednost te skupine?
- 7. vprašanje:** Kako gledajo na skupino preostali učenci, kako starši vključenih otrok in kako sodelavci?

8. vprašanje: Kaj bi še pripomnili v zvezi z delom skupine za samopomoč/samozagovornišvo?

Najlepša hvala.

Priloga 3: SOGLASJE STARŠEV

Osnovna šola Litija
Cesta komandanta Staneta 2
1270 Litija
Podružnica s prilagojenim programom

Datum:

SOGLASJE ZA SODELOVANJE VAŠEGA OTROKA

Spoštovani starši,
letos na naši šoli praznujemo 10. obletnico delovanja skupin za samopomoč, kar je redkost v slovenskem prostoru. Naš strokovni delavec Igor Mihailović pripravlja diplomsko nalogo na višji strokovni šoli IC Geoss v Litiji, v programu Organizator socialne mreže. Za naslov diplomske naloge si je izbral temo: Pomoč skupin za samopomoč z elementi samozagovorništva pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v družbo. Pri tem bi se v skupini za samopomoč/samozagovorništvo, ki jo vodi, pogovoril z Vašimi otroki: o čem se pogovarjajo v skupini, ali se o teh temah pogovarjajo tudi s svojimi prijatelji, starši in drugimi osebami ... (skupinski intervju). Pogovori bodo **povsem anonimni** (ne bo se razpoznalo, kdo je kaj povedal), ker jih potrebuje le za diplomsko nalogo. Opravi bo še podoben pogovor z vodjo podružnice ter z enim izmed staršev. Z vsebino pogovorov v skupini Vas bomo seznanili.

Diplomsko nalogo bo lahko predstavil tudi šoli in staršem, saj je njen osnovni cilj razviti še večje razumevanje družbe za potrebe oseb s posebnimi potrebami.

Vljudno Vas prosimo za soglasje, da Vaš otrok sodeluje v pogovoru (skupinskem intervjuju) na temo samozagovorništva in s tem v diplomski nalogi, za kar se Vam iz srca zahvaljujemo.

Lep pozdrav,

Igor Mihailović in Vodja Podružnice s prilagojenim programom, Marjeta Mlakar Agrež.

Prosimo, da s podpisom potrdite Vaše strinjanje s sodelovanjem.

SOGLASJE

Starši otroka (ime in priimek) _____ se strinjamo s sodelovanjem otroka (ime in priimek) _____ v pogovoru v skupini za samopomoč/samozagovorništvo za namene diplomskega dela Igorja Mihailovića.

Datum: _____ Podpis staršev: _____

IZJAVA O AVTORSTVU IN SOGLASJE K OBJAVI DIPLOMSKEGA DELA

Študent Igor Mihailović izjavljam, da sem avtor diplomskega dela z naslovom Pomoč skupin za samopomoč z elementi samozagovornišva pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v družbo, ki sem ga napisal pod mentorskim vodstvom mag. Gabrijele Hauptman, in dovolim objavo diplomskega dela.

V Litiji, 01. 09. 2015

Igor Mihailović